Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 12 СЕНТЯБРЬ, 1987 ШУ. ★ № 110 (7456). ★ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРО

КПСС ЦК Политбюро 10 сентябре хиннача заседане хьувкъам сихха чуйца баккхарен, колхозаш, совхозаш, агропромышленни комплекса кхыйола предприятеш Iана кийчъяра дешага хьежар, Из дувцаш белгалдаьккхар, кхачан проблема толаме къоастаелга дукхагIча даькъе, юртбоахама карарча шера хьокхамех тийша долга.

Хьувкъам чоалханерча хаоттама хьалашка чуэцаш латт, цхьабакъда дуккхача партийни комитеташа, советски, боахамий органаша эттача хьала массаза а боаггIача тайпара мах бац; гуйран кхашкарча балхий ерригa комплекс сихха чакхъяккхара а хьайбаш Iангара дахара кийчо яра а де дезараш дац. Цхьайолча автономни республикашка, краяшка, областашка лохача темпашца чуэц ялат, коартолаш, иштта кхыйола тIехьа кхачаш йола культураш, паччахьалкхен ресурсаш хьалъюзача, баха нах сомий, баьцадаарий продукцеца, коартолашца Iалашбеча, шоаш кийчдаьча доакъарца общественни хьайбаш Iалашдеча мекъал гучаювлийт. Фермаш тIадоагIача Iана кийчъяр, хранилищаш, продукци чакхйоаха предприятеш хьалъяра гIулакх ледара кхоачашду.

ТIанйцача соцам тIа гурахьара кхашкара балхаш чакхдоахачен Iана кийчо ечеи этта хьал къаьстта низкъала лоархI. Цу тIа белгалдоаккх ерригача партийни, советски, боахамий органаша, промышленни, гIишлон, транспортни, кхыча предприятеша, организацеша кхы тIехьа ца а доахаш, этта хьал лоаццача хана дикагIча оагIорахьа хувцара де дезараш делга.

Кондитерски, маькхабулочни изделеш арахецара йола кооперативаш хьаярах долча дешага хьежар, хIаьта уж цу продукце бе-бе а лакха дикал йолча а тайпашца баха нах биззагIа Iалашбеча новкъостал дара лаьрхIа я. Кооперативаш хьае йиш я цар балха ма могга новкъостал де декхарийла яьча халкъа депутатий моттигерча Советий исполкомий управленешка, кондитерскии маькх йоттачен промышленноста, торговле, общественни кхачан предприятешка, организацешка. Центросоюза системе а. Кооперативий балха кIийле ший лоIаме хилара, ше шийх дIадахар юхаметтаоттадара, ше шийна финансировани яра принципех латт.

Политбюрос дийцар бахача наха ду медицински новкъостал тоадарахи Москван унахцIено лораяра учреждеией болх эргабаьккха тоабарахи дола дош. Цу дешах болча КПСС ЦК-а, СССР Министрий Совета соцам тIа белгалдаьд 1995 шерага кхаччалца амбулаторно-поликлиническии больничнии учрежденеш хьалъяра, вIаштIехьъяхара, дарбандиагностически, лаьрххIа диагностически центраш, наьнали берали лорадара йола учрежденеш хьаяра декхараш. Профилактика, диагностика, лазараштa дарба дара керда методаш сихха практикана юкъейоалае, паччахьалкхен санитарни надзора эффективность лакхъе, санитарно - эпидемиологически служба материально - технически база чIоагIъе лерхI. Иштта столица дарбан - профилактически учрежденешка къахьегача болхлой социально - бытови хьалаш тоадара цхьадола де дезараш белгалдаьхад.

Политбюро хьежар 1987 шера август бетта Къулба-Малхбоален машинаькъа Каменская яхача станце поездаш харцара бахьанаш тахкара хьакъехьарча правительственни комиссе хоамага. Тохкамо хьахьекха ма хиллара, поездаш харцар цу машинаькъа цхьаболча болхлоша шоай служебни декхараш кхоачашдар зуламе а талмаста а леладеш хилар бахьан долаш нийсденнад. Бокъонца дола бахьан дар тормозной система йизза болх беш а йоацаш, мовхьаш кхухьа поезд дIаяхийтар, цо нийсдалийтар электровоз пассажираш кхувлача поездана тIакхетар. Катастрофа хиннача дукха нах байра. Политбюрос чIоагIа кодам бир цар гаргарчен кхоачарчен нахага, царна эшаш дола новкъостал дир паччахьалкхено.

Поезд харцара фактах СССР Прокуратуро уголовни дош гIоттадаьд. Къулба-Малхбоален машинаькъа начальник А. С. Голиусов балхара дIаваьккхав. Балхара мукъа а валийтав, партийни даькъе бехктокхаме а эзав машинаькъа Министерства вагонни боахама керттерча управлене начальник С. С. Барбарин. Партийни порядке цIенхаштта бехктокхаме эзаб СССР машинаькъа министра заместитель — н.ькъа кхерамзлен керттера ревизор С. И. Соловьеви локомотивни боахама керттерча управлене начальник П. И. Кельпериси.

СССР МПС коллегена хьалхадаьккхад транспортни средстваш лелаеча а царна эксплуатаци еча а цIенхаштта порядок оттаяри машинаькъий технически эксплуатаце бокъонаш тIатеIIа кхоачашъеча машинаькъий отделеней, ревизорски аппарата начальникийн кхыйолча подразделеней кулгалхойн бехктокхам айбари. Поездаш лелара кхерамзлен кхыдола де дезараш а белгалдаьхад.

Политбюрос йийцар СЭВ членаш долча мехкий коммунистически болхлойн партей Центральни Комитетий секретарий экономически дешаех Софие хиннача совещане итогаш, хIаьта КПСС делегаце цига баь болх могабир. Совещане балхо новкъостал дир социалистически экономически интеграцен СЭВ балхеи механизмана перестройка еча белгалдаьха хинна Совета членаш долча мехкий вежарашха йолча партей кулгалхой 1986 шера ноябре Москве хиннача балха вIашагIкхетаре хаьдда де дезараш тохкалга сихдара. Экономикана а арахьарча экономика балха а партийни кулгалдара дешаех шоашта хетар совещани йолча хана дIа-хьа алар пайдане долга белгалдаьккхад.

КПСС ЦК Политбюро заседане партеи паччахьалкхени экономически, социальни, арахьарча политически цхьадолча кхыча дешаех йола решенеш тIаийцай.

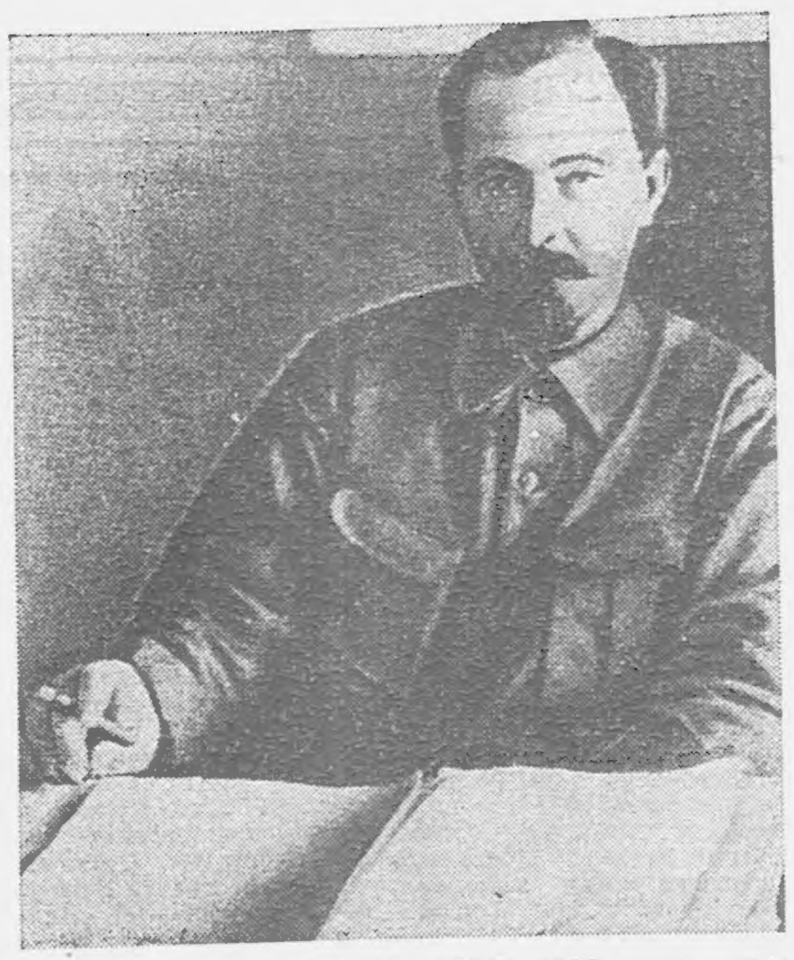

Ф. Э. Дзержинский (1877—1926). 1922 шерара сурт.
ТАСС фотохроника.

Ф. Э. ДЗЕРЖИНСКИЙ ВАЬЧА ДИЙНАХЬА ДЕНЗ 110 ШУ ДИЗАРА ХЕТАЯЬ ТОРЖЕСТВЕННИ СОБРАНИ

Денал дола революционер, ленински когорта большевик — иштта даим дагалаттаргва советски наха Ф. Э. Дзержинский. Октябрьски революце цIей дездеча шера вай белгалду из ваьча дийнахьа денз 110 шу дизар. Цу событена хетаяь яр 10 сентябре Москве хинна торжественни собрани.

Президиуме — новкъостий В. М. Чебриков, А. И. Лукьянов, КПСС ЦК бехктокхаме болхлой, парте ветеранаш, общественни организацей кулгалхой, военачальникаш, Iилмаи культураи цIи хеза деятелаш, СССР КГБ бехктокхаме болхлой, ветеранаш-чекисташ. «Революционни идеалашта гIулакх дара сийлахь - боккха хьокхам» яха доклад йир КПСС ЦК Политбюро члена, СССР паччахьалкхен кхерамзлен Комитета председатела В. М. Чебрикова.

Тахан, аьлар цо, Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача шера, вай къаьстта чIоагIа теркам тIабахийта хьеж революционни шерий йоккхийча событешка, сийдеш дагаух дунен тIа эггара хьалхара социалистически паччахьалкхе дIайолалуча лаьттараш. 11 сентябре 110 шу доал Феликс Эдмундович Дзержинский ваьча дийнахьа денз.

19 сентябре — коммунистически субботник

Нохч - ГIалгIайчен предприятей, организацей коллективаша могаеш хьаллаьцай Лихачева цIерагIча московски автозавода коллективо дIайолаяь Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 70 шу дизара хетадаь коммунистически субботник дара хетаяь инициатива. Из де лаьрхIад укх шера 19 сентябре.

МАССАВА А РАЬЗА ВОЛАШ

Вознесенски газобензинови заводерча берригача болхлоша, инженерно - технически болхлоша, гIулакхерча наха цхьанне санна чIоагIа къоабалъяь хьаллаьцар укх шера 19 сентябре Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 70 шу дизара хетадаь Ерригсоюзни субботник чакхдаккхара Москверча Лихачева цIерагIча автозавода болхлоша дIайолаяь инициатива. Предприятена чуйоагIача Карабулакски производстве хьалъеш я ер шу чакхдоалача хана эксплуатаце дIаяла еза керда технологически установка. Из сихагIа хьалъяьяккхара къахьегама цIей долча дийнахьа цига болх бе хьожаваьв заводера 150 саг. Кхыча деношкарчул дуккха овсарегIа болх а беш, ззараш сомий маьха гIишлон балхаш де дош деннад цар.

Предприятера къахьегама вахте латташ боаца болхлой, гIулакхера нах — верригаш бIаь совгIа вола саг хургва завода болхлой цIенош, производственни помещенеш, автотранспорт Iана замалахьа болх бара кийчъеш, йIовхала системана опрессовка еш. Цул совгIа производственни помещеней тховнаш тоадеш бIаьш сомий маьха ремонтни балхаш а дергда цу дийнахьа.

Заводера берригa нах 19 сентябре къахьегаш хиларца, массаза санна болх беш хургья берий беш а.

Шоай массазарча балха моттигашка къахьегама вахте хургбараша дош деннад кхыча деношкарчул дикка овсарегIа болх а беш, заданел — совгIа продукци арахеца.

ДОШ ЧIОАГIА ХУРГДА

Хозахеташ тIанйцар «Чечингавтотранс» территориальни объединенена чуйоагIача Грозненски автокомбината водителаша инженерно - технически болхлоша, гIулакхерча наха Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача юбилей сийна укх шера 19 сентябре Ерригсоюзни коммунистически субботник дара москвичаша дIадоладаь дика гIулакх. Цу дийнахьа цхьа барт а болаш, балха аравала лаьрхIад предприятерча 300 совгIча болхлочо. Субботнике дакъа лоацараштa хьокхам а телаш хьинаре къахьега дош деннад комбинатерча 30 коммунистои 28 комсомольцои.

Шоай массазарча балха моттиге къахьегаш хургва 190 транспортник. Цар вокх деношкарчул дуккха хьинаре къа а хьегаш, дIа-хьа хьоргда 1600 тонн халкъа боахама мовхьаш. Кходаьча доагора чотагIа болх беш хургва цу дуйнахьа ткъаьх водитель.

Предприяте коа. цунна гонахьарча моттигашка лостам беш хургва цхьа бIаь совгIа саг. Цар лостам бергба кхо гектар совгIа йолча моттиге, хьагул я даь, «Вторчермете» дIалургда ялх тоннал чухьпахьа доацаш тиша аьшк. Цул совгIа цар дукха балхаш дергда Iана замалахьа болх бара комбинат, автотранспорт кийчъеш.

Ерригсоюзни коммунистически субботнике даьккха 800 сом алапи Машара фонда юкъедахьа лаьрхIад транспортникаша.

Дика вIаштIехьбаьккха болх беш ва Надтеречни районерча «Озерный» совхозера къона комбайнер комсомолец Баталов Лаьча. ХIанз ялата лаьрхIа хьажкIаш чуэцача хIара денна 1.5 — 2 норма кхоачашъю цо ший «Херсонец» яхача комбайнаца. ПланагIа йола задани хIара гектара тIара 12 центнер йолаш, дерригача кхай тIара лаьрхIача гектара тIара цо чуэц 34 центнер гибридни хьажкIаш.

СУРТА ТIА: хьажкIаш чуэцаш йоал Баталов Лаьчий агрегат.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

ДОАКЪАР—ДУКХАГIА А ДИКАГIА А

БЕХКЕБАРАШ ЮСТАРА ЛАТТ

Соахка паччахьалкхенга шурен дулхи дохкара тIехьадусача боахамашта юкъе нийсъелар Сунженски района «Победа» колхоз. Геттара а лохъелар хьайбай продуктивность Iан замалахьа. Бахьан — хьайбашта рационага хьежжа дIадала доакъар ца хилар. Хеталора, из дага а кхоабаш, карарча шера колхоза къахьегамхоша доакъар кийчдара йоаггIа йоакхо ерг ма йий, аьнна. Боахаме хьалхxe а вIашагIъеллаяр доакъар кийчдара йола отряд. Цунна кулгалле оттавир колхоза механик, коммунист Н. Дородный. Доакъар кийчдерашта хьакъоастаяьяр эшаш йола техника а. Цу дерригне карагIдоалийтаргда, аьнна, хетар шортта доакъар Iалашде. Бакъда. из хиланзар. Планал дуккха кIезигагIа кийчдир доакъар. Масала. план 5400 тонн йолаш 1080 тонн мара кийчдаьдац ча. ПланагIа йоагIачул 313 тонн кIезигагIа хилар йол а.

Мишта нийсденнад из?

— Укх шера районе чIоагIа йокъал лаьттар, хIаьта колхоза кхаш хиш дехкаш мичад. — йоах боахама керттерча агронома М. Бутаева. — Из бахьан долаш цIаккха ца хиннача бесса кIезига даьккхар ялат, йол.

ХIанз боахаме силос кийчъеш боахк, Цох: ховщ ма хиллара, доаханна Iан рациона керттера компонент хургья. Укх шера 850 тонн силос кIоагашка чуйолла декхарийла ба доакъар кийчдераш. Таханалца кийчъяьр 4000 тонн мара яц. Силос хьакха езача ерригача 900 гектарах хIанз хьахьакханза йисар 100 гектар мара яц. Колхоза кулгалхоша а специалисташа а яхачох. деррига низаш оарцагIдаьхача а кхы тIа 1500 тонн силос кийчъе мара низ дIакхоачаргбац Лоацца аьлча. силос кийчъяра план а кхоачашъергьяц.

Шеко яц, хаоттама хьалаш во хиларо чIоагIа новкъарле йир укх шера колхоза меттел, ерригача района а лаьтта леладерашта. Амма, берригa а бехк хаоттама дIатIабиллача нийсса хургдац. Масала, «Победа» колхоза санна да XIX-ча партсъезда колхоза хьалаш а. Цхьабакъда, дийнахьи-буси болх а беш, деррига низаш оарцагIдахарах укхаза 13000 тоннал совгIа силос кIоагашка чуйолла вIаштIехьаьннад хIанзле. Царех 1500 тонн мара яц шоллагIча классагIа, вож ерригa — 1-ча классагIа.

ТIаккха хIана дац цхьатарра хьалаш долча шин боахаме цхьатарра хьокхамаш? Бахьан цаI да: «Победе» ханнахьа силос кийчъе дIаболабаланзар.

— Ерригa силос 1-гIа сентябрь тIакхоачаш кIоагашка чуелла даьнна хила дезар тхо, — йоах М. Бугаева.

ГIулакхашта Iеткъар фуд аьлча, из да колхоза кулгалхоша доакъар кийчдара балхаш лерттIа вIаштIехь ца дахар, цу деша ханнахьа йоакхо ца яр. Доакъар чуэца болабелча гучадаьлар эшаш йола техника кийча йоацилга, хIаьта йолаш яр а кхыча балхашта, каст-кастта тIерайоахар.

— Хаоттам во хиннабале а, хIанз кийчдаьчул дукхагIа доакъар кийчде таро яр тха боахама. кулгалхой цу деша сагота хиннабаларе, — яхаш дувц Н. Дородне — Механизатороша шоашта могар ду. цхьабакъда, цар бехк бий, нагахьа санна хIара дийнахьа шиъ-кхоъ комбайн е йиъ-пхиъ машина мара кхай тIа ара ца йоалаш хилча. Силос хьокхаш дукхагIъяраш «Вихрь» яха комбайнаш я тха. ХIаьта уж хIанз къаеннай. Из-м ловргдар оаха, царна эшаш йола запчастеш яларе. Капитальни ремонт а яь хьабеначул тIехьагIа 9 мотор хувца безаш хилар.

Гуш ма хиллара, укх шера колхозе доакъар кийчдара гIулакх эсала лелара объективни бахьанаш хинна а Iац. ХIана аьлча, йолаш йолча таронех пайда ийцабац боахама кулгалхоша, ха зехьа йоаяй. Масала, техника каст-кастта йохаш, из тоъаш ца хилча йол, силос кийчъяра балхаш шин сменагIа вIаштIехьдаха мегацарий? Из даьдаларе вIаштIехьдаргдар хьахинна хьувкъам ханнахьа чуэца.

Иштта да гIулакхаш. Ма дарра дийцача, да воаца гIулакхаш. Цу тайпарча хьалашка къаьстта оарцагIъяккха езар сага фактор. наха мел эша къахьегама, быта, салаIара хьалаш вIаштIехьдоахаш а цар къахьегам белгалбоаккхаш а. Бакъда, укхаза доакъар кийчдеш боахкараш цкъаь-цкъа белгалбаьхабац ахчан премешца, сийлен грамоташца. Кулгалхоша юххьанца денз доакъар кийчдара гIулакх тесса дитадар яхаш фу бехк ба шоай хьинар кхо а ца деш къахьегаш боахкача механизаторий, водителий. Масала, дийнахьа норма 150 процент кхоачаш ца еш чубахабац механизатораш А. Кишов, И. Столбовский, СтрелецкевгIар Владимири Александри, водителаш В. Курочкин, Ю. Мейриев, Н. Оздоев. Цхьабакъда, цар болх цIаккха а белгалбаьккхабац. ЛаьгIденнад цар алапеш. КхойттаагIа алапи соахка хьадаланзар, укх шера а лургдац, аьннад тхога, яхаш леткъ механизатораш, водителаш.

Нийсса практика яц тахан колхоза кулгалхоша лаьцар. Диззача дийнахьа кхай тIа воаллача къахьегамхочоа Iаткъа хIана деза кулгалхоша лерттIа доал ца дарах нийслу гIалаташ? Бехк боаггIачун хила беза ХIаьта колхозе доакъар кийчдеча тахан этта хьал эггара хьалха кулгалхой бехкагIа нийсденна ма дий.

Ш. ХУСЕЙНОВ.

Берригаш дIатохабелча

ЦIеча фух дола дукха шура лу доахан да тха боахамера дараш. Кагий бераш санна боча леладу оаха уж. Доажаде, дIа-хьа кхувлаш дукха никъ байтац царга, из а лац цар, из бахьан долаш а лаьгIъю шура. Цудухьа дукхагIча хана моша доакъараш дехк царна. Хьаьсте, кулг хьакхе, шамараш цIендий мара деттац.

Соахка духхьал шинараш мара ца дуташ, кхыдола доахан дIадаьхар тха фермера. 126 бежана Iунал де ферме йитар. ворхI доярка. Дахка дезденна дар цу хана дукхагIдола шинараш.

Дахкалехьа лерттIа Iунал дар а лоархIаме дар декхачул тIехьагIа царгара дукха шура яккхара. Цунах тхо кхеташ дале а, ферма заведующе Костоев ХIаронеи зоотехника Цуров Ахьмадеи массаза а хьалхадоахар тхона доаханна дика Iунал де дезалга, цхьаккха шинар телхийта йиш йоацалга, балха тIа де мел дезар хьоалар цар, доакъараш а кхоачам хиллал лоаттадора. ХIаьта хий чудилла а, халача балхашта механизаци яь а я тха ферма корпусаш.

ХIара дояркана эшаш мел дар хьалу ферме кулгалхоша: гаташ, сапа, ведараш, хий дIоахдерраш, кхы эшараш.

Балхах мукъача хана тхоай цIеча уголоке газеташ, журналаш деша, телевизорага хьажа, балха хьакъехьа вIаши дагадовла, ца ховр хатта, дукхагIа болх баьча доаркай хьехамашка ладувгIа, газеташ тIара хьалхле лелаеча доярккйн скотникийн балхацара кердадараш довза йиш хул тха.

Каста-каста хул тхо долча совхоза керттера зоотехник, директор, парткома секретарь, цар тха балха терко ярга хьежжа айлу хьинар, дика къахьега безам хул. Духхьала ферме хьа а баьхке, бIарг а техе дIаболхац кулгалхой. Тхоца къамаьлаш ду цар,. тха дагардар ха а, фермана эшараш Iалашде а гIерт.

Оаха кхетаду деррига а мел эшараш масса хана ца хулга, тхоаш даим а кулгалхоша гIо дарга хьежа ца доагIалга. могари, низ кхоачари хьадеш а, тIадилла декхар дизза кхоачашдеш а, коллектива шийх бола тешам боа ца беш а хIаравар хила везалга. Къаьстта доярканштен скотникаштен эш берригаш иштта хилар. ХIана аьлча цхьа доярка, цхьа скотник тIера ваьлча а хьовзам хул ферма ерригача коллектива. ТIера ваьннaчун болх хьабе безаш хул, ишта а болх дуккха бола цун новкъостий. Цудухьа балха тIеравалац тхоах цхьаккха а.

Тха хIаране сакхетам лакха, къахьегама дисциплина чIоагIа хиларах, кулгалхоша тха йоакхо ярах дика лел тха болх.

Йоакхо елга лоархI оаха хIара бетта тхоай балха итогаш а еш, яхье котъяьннача доярка сийна цIе вымпел хьалъайий, молни» арахийце, премы луш хиларах а.

Цул совгIа, 10 дийнахьа вIаштта беттача хIара Iаттагара дийнахьа 7 килограмм йолаш шура яьккхараштa 5 соми, 8 килограмм шура яьккхараштa 10 соми тел тха ферме. Иштта 10 сом лу хIара скотника шура яккхара бетта план ерригача ферме 105 процент кхоачашйийча.

Къаьстта укх шера боккхача безамца къахьег совхоза берригача доаркашен скотникашен. ХIана аьлча мехка экономикана кулгалделга овлангара денз хувцадала дезаш хилча, болх белга а хувцадала деза.

Массанена а бакъдар ала, кхоачамбоацараш дIадоахалга хьадеха, критика е, ше лелаеча моттига дизза доал де. къахьегамхоша хьадер жуккаргашка ца дайта бокъо еннача укх бехктокхамеча хана шийгара доагIар а дизза дIадала деза хIаране. Цудухьа а айденнад тха хьинар, цудухьа а доах оаха толамаш.

ДIаихача шерашка хIанз санна сагота хилацар тхо цкъаза гIожа доакъар, тух е комбикорм йоацаш дисача. ХIанз цкъа нийсделча кхы нийсдалийтац оаха цу тайпара гIулакх. Кхоачамбоацараш майрра гучадоах, тхоашта доагIар хьадех.

Хьайбай продукци лакхъе йиш яц доакъар кхоачамбалла ца хилча. Цу гIулакха йоаггIаш йола йоакхо ю укх шера. Соахка доакъараш кIезига дар тха совхозе. Укх шера тоъал хургда уж. Силос планах йоагIачул ши эзар тонн совгIа Iалашъе таро я тха, планаца йоацаш 806 тонн сенаж еллай, тIеххоачашъергья йол Iалашъяра план а. Укх деношка аьла лаьрхIа хьакха йолаьй 200 гектар совгIа люцерна.

ХIаьта, дика йокъа а яь, аргIашка дIаоттаяь йол, кIоагашка елла силос, сенаж фермашта юххе я. Фермашка хьатIаозаш латт ча а.

Iалашдаьча доакъарашка а кхыча хьалашка а хьежача майрра ала йиш я ер шу а 1988 шу а оаха боккхача толамца чакхдоаккхаргда, аьнна. ГIел ца долийташ Iангара доахаргда доахан, лоадама эшайолийтаргьяц Iан замалахьа йоаккхаш йола шура.

Дика да бархI бетта оаха даьха толамаш. Шера яккха езар 220 тонн шура йолча, бархI бетта яьккхай 180 тонн шура.

Шура яккхара шера план тIеххоачашъяьй хьалхе лелаеча доаркаша Коригова Ба.те, Кукиева Лизас, Евлоева Либихана, аз.

Шера йола планаш кхоачашъе гарга ба кхыбола доаркаш а.

Иштта дика къахьегарца белгалваьннав скотник Ахлов Мухьмад а. Цо а кхыча скотникаша а даим кходу доакъар.

Планах хIара бIаь Iатта тIехьара хьакъоастаде дезар 85 Iасилг долча 90 Iасилг хьакъоасталургда тхона.

Иштта да оаха мехка хулача перестройкана жоп а луш, Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара накъа долхаш доахаш дола толамаш.

Л. ВЕЛЬХИЕВА,
Малгобекски района М. Горьке цIерагIча совхоза №2 йолча ферма доярка, юрта Совета депутат.

ДЕГIААХАРА НАЬКЪАГIА

Гудермесски район

ХУВЦАМИЙ ШЕРАШ

Гаргакхоачаш латт Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 70 шу дуза юбилей. Хьнаре къахьнйгад цу шерашка гудермесцаша, 1917 шу чакхдоалаци 1918 шу доладенначa ханен контрреволюционни бандашен белогвардейцашен йохаяь депо, йоагаяь поселок, шиі экономически лоархIамга диллача вай республике шоллагIча моттиге латт город сихха дегIакхувлара. Укх гаргача хана Къулбаседа Кавказа микробиологически центр а хинна дIаоттаргья из.

1920 шера март бетта XI ЦIеча Эскаро нIайчар бандаш йоха а яь, мукъалькхар Гудермес яха станци. ХIаьта 1921 шера машиннаькъахоша болх бе доладалийтар станционни наькъий цхьа дакъа, мовхьаш дIа-хьа кхахьа доладалийтар. Эггара хьалхарча машинистех бар С. И. Маликов, И. Х. Магомаев, Нохч-ГIалгIайчене Советий Iаьдал оттадеш чIоагIа къовсам лоаттабаь волз Х. С. Лабода, кхыбараш.

Тахан машиннаькъахошка я боккха низ бола электровозаши тепловозаши, цар дIахьа кхувл шозза, кхозза йIаьхагIа йола поездаш. Уж дIа-хьа кхувлаш ба итташ, бIаьш бола классни специалисташ. Царех ба машинисташ Н. А. Дронин, У. У. Хататаев, А. И. Губанов, кхы дуккха бараш. Уж ба шоаш дуккхача шерашка Iоаль йола йIаьхий опыт камаьрша кагирхошта дIалуш бола хьехамчаш.

1924 шера машиннаькъа вагонашкара ара а баьнна цIеношка баха хайшар городера болхлой (нах чубахаш яр цу хана бIаьш вагонаш, Гудермесах цу хана оалар чархаш тIара город аьле), Калинина цIерагIча поселке хьалийр хьалхара школа, хьайийллар машиннаькъа парк.

ХIанз городе нах бахаш йола фонд 140 эзар квадратни метр я. Духхьал укх шера городе хьалдергда цхьайтталагIча пятилетке хьалдаьрел дуккагIа цIенош. Районерча 29 школе дешаш да 18 эзар бер, педагогически училище педагога гуманни професси Iомаеш ва 1150 дешархо. Машиннаькъахойн гIишлонхойи ялх специальностех бола специалисташ кийчбу городерча шин профессионально - техническа училище. Укх пятилетка хьалхарча цхьан шерен ах шерен хьалъяьй 1150 моттиг йола шин школа, 1286 моттиг йола кхы а шин школа хьалъеш я, проект оттаеш я 1170 дешархочоа моттиг йолча школашта.

Къахьегамхошта дарба дара 1140 менгий латта йиъ больница я, дийнахьа цаIи ахи эзар унахо тIазцаш йола кхо поликлиника, кхойтта фельдшерско - акушерски пункт я городе.

1930 шера районе вIашагIъехкар «Красный трудовой чеченец», «Ударный труд» яха хьалхара колхозаш. 1933 шера царна долча новкъостала вIашагIъеллар машино-тракторни станци. 1957 шера а тIехьа юртбоахама продукци йоаккхаш яр 130 трактор шоай доалахьа йола ялх колхози ши совхози. Царга иштта яр 36 ка бола ялат чуэцеи ялх хьажкIаш чуэцеи комбайнаш. ХIанз районерча цхьайтта совхозе я 740 трактор, 229 комбайн, 295 грузовой автомашина, кхы дуккха юртбоахама техника. ШийтталагIча пятилетка хьалхара шу района агропромышленни комплекса къахьегамхоша чакхдаьккхар 3073 эзар сом пайда а беш, паччахьалкхенга дехкар 13624 тонн ялат, 16127 тонн комсаш, 438 тонн люцерна ги, 1629 тонн дулх, 5209 тонн шура, паччахьалкхен планах дика лоархIабир уж. Социалистически яхье хьалха латт «Новогрозненский», «Белореченский» совхозаш.

Района промышленни потенциал 50-ча шерашка мара хьас йолаяьяц. 1957 шерз укхаза болх беш яр мехкдаьтта промысел, кирпичночерепични завод, пищекомбинат, массехк артель. Цар арахецаш хинна продукци ялх миллион совгIа сома маьха мара яцар. ХIанз медицински инструментий заводо шера арахецар ялх миллион сома маьха я. Дуккхача къамех болча наха къахьегаш йолча коллективо хьаю 200 совгIа тайпа йола медицински инструмент. Доазол арахьарча 27 мехка дIакхухьийт уж. Духхьал цу заводе мара хьаеш яц дерригача дуней тIа цIи хеза йовзаш йола Илизарова аппарат. 1982 шера г. Лейпциге (ГДР) дуней халкъашта юкъерча ярмарке хьагойташ хинна а цига доно медаль енна а я из. Мехкарча мехкдаьттан химически промышленноста продукци арахецаш я «Нефтехимзапчасть» яха завод. Промышленносте болх беш я ши эзар гаргга саг чувоагIа бархI коллектив. Еррига а цар маьхалйоаккхаш йола продукци укх шера гаргакхоачаш латт 30 миллион сомага. Соахка укх хана хинначул 21 процент лакхъеннай къахьегама овсарле. Районе хьалха латтача коллективех я медицински инструментий завод. Ер шу доладелча денз ше-шийна финансировани а еш, болх беш я из, массехказза яьккхай цо республиканскни социалистически яхье хьалхара моттиг. Иштта толамца коллективо болх бар керттерча даькъе да бригадни формагIа къахьегам вIаштIехьбаьккхар, Iилма-технически прогресса карагIдийннарех пайда ийбар. Доккхий къахьегама толамаш доах горпищекомбината коллективо.

Шовзткъе иттлагIа шераш чакхдаллалца йолча хана районе хьалъеш яцар капитальни гIишлош. ХIанз ворхI гIишлон организаце боахама способагIа шерра пайда эл 40 миллион сома маьхерча капиталовложенеех. Социалистически яхье хьалха латт ПМК-6. Цун къахьегама овсарле укх шера эггара лакхагIа я. ХIаьта дукхагIа гIишлон-монтажни балхаш дерех я СМУ-11 коллектив. Цо хьалъю промышленни объекташ, биохимически завод, наха чубаха цIенош. Цун коллективо укх шера хьалъяь йоаккхаргья 410 моттиг йола общежити, 98-и 70-и квартира йола ши цIа, хьалъеш я 700 моттиг йола культура Дворец, школаш, кхы дуккха объекташ.

ЦIаккха дицлургдац гудермесцашта Сийлахь-боккха Даймехка тIом лаьтта шераш. Герз бе а делла Даьхе лораеш тIом бир цар. Царех 1171 саго цу тIем тIа синош дIаделар. Советски Союза Турпалаш хилар А. Т. Алейниковх. А. М. Сурмачах, Х. Ч. Дачиевх. 1942 шера тIема задани кхоачашъярах машиниста М. И. Радченкона Социалистически Къахьегама Турпал яха сийлен цIи елар.

Турпала гIулакхаш карагIдийнача йоккхагIйолча ноахаленгара хьокхам а эцаш, тахан шоай Даьхе лораеш ба кагий нах. Традици а хинна дIаэттад эскаре гIулакх де болхараш торжественни накъабоахалга, парца къахьегама коллективаша доттагIлен бувзамаш лоаттаделга. Районерча хIара школе хьаьй тIемен къахьегамен сийлен музеяш. Даьхе бахьанце тIом беш хиннача-рна хетаяь йоккха экспозици я локомотивни депо.

Советий мохк лорабеш тахан ха тIа латташ барий патриотизм хьахулийт уж санна долча масалаша. ТIема доакъой командованегара дуккханешта баркал яхаш каьхаташ ух цар даьшка, уж болх беш хиннача предприятей коллективашка. Афганистане шоай интернациональни декхар кхоачашдеш болча тха районерча бIухоех хIара шоллагIвар правительственни совгIат дахьаш цIавоагIа. Царех ба ЦIеча Седкъа орденаш енна Висханов Хьамид, Гереев Адам, «За отвагу» яха медаль еннай Акимович Сергейна, Байсуев Хьусена, Бутон Юрена, Алимханов Абдулхьамида, Щербаков Андрейна.

Къахьегаме а кхувш йоагIача тIехьенна кхетам луча а карагIдийннараш, социальни проблемаш къестаяр, экономически реформа чакхъяккхар, кадращца болх бар, социальни нийсхо бахьанце къовсам лоаттабар — из деррига а хьахиннад Гудермесски городской партийни организаце йоакхо ярах. Цун истори хьадоагIа 1920 шера Гудермесски локомотивни депо вIашагIъеллача Российски коммунистически (большевикий) парте хьалхарча ячейкагара. ХIанз цун мугIарашка шиъ ахи эзар совгIа коммунист ва, уж болх беш ба 99 партийни организаце. Де доагIаш сий деш ва парте, тIема, къахьегама ветеран Г. Т. Самсоненко, КПСС XXVI съезда делегат, къахьегама ветеран, машиннаькъахо И. З. Антипенко, медицински инструменташ еча завода комплексни бригада бригадир, парте XXVII съезда делегат Г. Ф. Кириченко, «Знак Почета» яха орден лелаю «Дружба» совхоза тракторист Л. Носуев, «Восточный» совхоза управляющи А. Темирсултанов, кхы дуккха бараш.

Района партийни организаце кулгал а деш, къахьегама коллективаша хьнаре къестаду социально-экономически дегIакхувлара керттера дешаш. ТIа-тIа шерагIа яржаш латт Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача юбилейна сийленца накъабахара йола социалистически яхь. Пятилетка шин шера задани из юбилей хьатIакхачалехьа кхоачашъе лаьрхIад горпищекомбината, коопищекомбината, ПМК-6, «Новогрозненский» совхоза, кхы дуккхача коллективаша. Уж санна декхараш тIаийцад 35 цеха, участка, бригада коллективаша, бIаьш болча яхье хьалхалаттараша.

Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дузаш района къахьегамхоша планал совгIа арахеца лерхI 190 эзар сома маьха промышленни продукци, болх бе йолаяйта лерхI 2000 номер хургйола АТС, кооперативни универмаг. Коммунальни объекташта ремонт яра шера план кхоачашъергья. пхе тайпара керда продукци арахеца йолаергья, дикка дукхагIа кхоергья энергетически ресурсаш.

Ю. ПАРТАЛИМОВ,
КПСС Гудермесски горкома секретарь.

Гудермесски агропромкхиме коллективо чIоагIа лоархIаши сийдеш ва заправщик Алабаев Хьусен. Ший декхараш массаза а цIена кхоачашду цо. Цул совгIа ший бехкагIа цо балха тIа хьовзам хилийта цхьа моттиг нийсъеннаяц.

СУРТА ТIА: заправщик Хь. Алабаев.

В. РУКМАНОВА сурт.

Керттера гIулакх

«Чечингремстрой» треста реорганизаци ярах тха Гудермесски ремонтно - гIишлон управленена тIера дIа а даьха, цхьадола балхаш хIанз керда вIашагIъеллача ДРСУ-на дIаделар оаха. Из бахьанце укх шера хьалхарча пхе бетта заданех лоархIа ца деш дисар тхо.

Цу тайпара хьал кхы нийса далийтара дукха болх бир оаха къахьегам кердача хьисапе эргабоаккхаш, боахама доал дара бе-беча формаех пайда эцаш. Цу даькъе керттера моттиг бригадни подрядо дIалоацалга ховш да. ХIаьта хIанз цу кердача формах къахьегаш я РСУ еррига участкаш.

Иштта болх вIаштIехьбаккхарах таро хилар этта хьал бокъалгахьа дайкха. Нагахьа санна пхе бетта заданех тхо лоархIадаьдеце бархI бетта план тIехкхоачашйир. ГенподрядагIа балхаш дара план 105 проценти, тхоай низашца балхаш дара задани 102 процентн кхоачашйир.

Тхо дина кхеташ да, перестройка дIадехарашка диллача тха коллектива тахан карагIдувла дика гIулакхаш тоъам болаш доацалга, дIахо кхы а дикагIа къахьега дезалга. Цудухьа коллектив дог тийша я Сийлахь-боккхача Октябра юбилейга башха-дика хьонкамаш а долаш тхо накъагIоргхиларах.

Белгалбаха ловра сона уж толамаш доахача шоашкара хьалхле дIа ца хецаш къахьегараш. Уж ба штукатурашмаляраш М. Мутаева, С. Уматгиреева, А. Дасаева, А. Байтукаева, Х. Чагаева, газоэлектросварщик Х. Султанов, кхыбараш.

А. СЕЛИМХАНОВ,
«Чечингремстрой» треста чуйоагIача Гудермесски РСУ начальник.

БРИГАДНИ ПОДРЯДАГIА

Укх юбилейни шера шоаш тIаийца декхараш даим тIехкхоачаш а деш, хадданза социалистически яхье хьалха латташ йола бригадаш кIезига яц Казарян Сергей Андреевич керте латтача Гудермесски медицински инструменташ еча заводе. Къаьстта дика болх беш я укхаза бригадни подрядагIа къахьегаш йола коллективаш. Предприятера дукхагIбола болхлой цу формана юкъе а эза, къахьегаш ба. Цар хьокхамаш ди тIехьа дикагIа хул.

Бригадни подрядагIа ший къахьегам вIаштIехьа а баьккха, предприятерча бригадашта юкъе яьржача социалистически яхье даим хьалха а латташ, хадданза башха - дика толамаш доахаш хьайоагIаш я къахьегама ветерана Набережная Галина Филипповнас кулгалдеча гальваникий бригада коллектив. Ше кхоачащдеча балхаш тIа е хьаеча продукцена юкъе цхьаккха тайпа брак ца нийсйолийташ, хIара сменагIа нормаш 115—120 процент кхоачашъеш хьайоагIа из. Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача юбилейга кхачалехьа хьалхарча шин шера задани кхоачашъе эггара хьалха доккхий декхараш тIаийцарех а я цу бригада коллектив. Долче, цо уж толамца кхоачаш а ду.

Бригадни подрядо вIашн гаргаоз цу коллективе къахьегаш бола нах. хIана аьлча цар де лерхIараш а хьалхашка латта декхараш а цаIаш да. Барттайна дезал санна я Галина Филипповна керте латта коллектив, массаза а оттабаьча боарамагIа арахец цо номенклатурагIа йола продукци, хIаьта дикеи тIехдикеи хул цо хьаеш йола продукци а. Бригадера беррига болхлой массе а йола технологически операци лерттIа чакхъяккха ховш ба, Аз дечул кхычо дудалар яха уйла йолаш цхьа болхло коравоагIаргвац бригаде. ХIаьта со бригадир я, яхаш, хьакимал леладечарех яц Галина Филипповна а. Дуккхача шерашка болх а беш, цу балха тIа Iоаль опыт йоккха яле а, деррига сона ховш да яха курали сонтали ечарех а яц из. Ший бригадерча болхлошта лалла дIа а этте, царна хьокхам телаш хьнаре къахьегарех я из. Каст-каста из дага а ювлаш, бригада болх тIа-тIа тоабара цо ког Iортолга еш бола болхлой а, ба цун коллективе. Царех доккхал а ду цо. Иштачарех ба гальваникаш, коммунистически къахьегама ударникаш Якименко, Примакова, Михалко, Барановская, кхыбараш. Уж берригаш а смежни профессеш караерзаяь къахьегаш ба. Цудухьа гальваникий комплексни хозрасчетни бригада заводе эггара дикагIа лоархIачарех я.

Предприяте кулгалхоша укх тайпара лоацца характеристика лу Галина Филипповна керте латтача гальваникий бригадана: «Производственни планаш хадданза толамца кхоачаши тIехкхоачаши еш, шоай балхах тIехдика кхеташ бола болхлой юкъебоагIача цу коллектива массаза а цIена, дизза кхоачашду шийна тIадилла моллагIдола декхар. Ший бехкагIа цо балха тIа хьовзам хилийта цхьа моттиг нийсъеннаяц. МоллагIа лоархIаме хIама дIадоладеш хилча цун инициатор а хинна эггара хьалхарчарца дIаотт из коллектив. Масала, дукха ха йоаццаш бригадерча гальваникий собране йийцар КПСС ЦК июньски (1987 шера) Пленума материалаш, цун решенешка хьежжа шоашта, ерригача завода коллективана хьалхашка латтараш доккхийи бехктокхамеи декхараш хилар белгалдаьккхар цар». Иштта да-кх коллективни формагIа къахьегача бригада гIулакхаш. Къаьстта цу даькъе йоккха заслуга я бригадира Набережная Галина Филипповнай.

Ткъаьх шу хьалха ший хьехамчаша цкъа шийга хьаьннар шозлагIа хьалхадаккха ца дезаш дика хьаэцар Галинас. Ше де дезар дизза кхоачаш а деш, доагIашдар новкъосташкара хьадехаш оамал йолаш хиннай из массаза а. Цудухьа массане а чIоагIа лоархIаши сийдеши я из. ЦIаккха дицлац Галина Филипповнана шийна коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи енна ди, хIара шера из чIоагIъеш, цун сий хадданза лакха лоаттадеш хьайоагIа из. Цун къахьегама толамаш белгал а доахаш, дукха совгIаташ тийннад Галина Филипповнана... Нагахьа шу дIадоладацунна «Социалистически яхье котъяьннар» яха сийлен Знак ца луш. ХIаьта укх тIехьарча пятилеткай ударник а я из. Цо кулгалдеча бригадера болхлой а цунна тара ба.

Из санна йола бригадаш кхы а дукха я заводе къахьегаш. Цудухьа цкъа санна дуккхаза а республиканск промышленни предприятешта юкъе яьржача яхье призовой моттигаш яьхай цо. Овсаре къахьегарал совгIа, ший деррига техникоэкономически хьокхамаш денгара денга дикагIа хулийт завода коллективо. Къаьстта чIоагIа йоакхо ю укхаза арахеца продукци дикагIа хилийтара. Цу даькъе дика кайоалаш къахьегаш я из укх тIеххьарча пятилеткашка. Цига ара мел хецаш йола продукци лакхерчеи цхьоалагIчеи категорегIа я. Къахьегамеи продукцеи дикала даькъера коллективни бригадни система юкъейоалаяьй укхаза. Цудухьа брак йолаш продукци арахецаш цхьа моттиг нийсъеннаяц.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совете

Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета Президиум ший аргIанарча заседане баха нах гIишлон материалашца. ремонтно-гIишлон гIулакхащца Iалашбарах йола партен правительствен решенеш во кхоачашъеш хилара х долча дешага хьежар. Цига белгалдаьккхар, республика промышленни предприятеша 1987 шера хьалхарча ах шера моттигера гIишлон материали торговле лоаттаяра план 23 процент мара кхоачашъяьйоацилга. ГIишлон материалаш хьаяра ворхI бетта план кхоачашъяьяц Нохч-ГIалгIай карьероуправлене, «Чеченоингушстройматериалы», «Чечингагропромстрой» объединенеша, автомобильни наькъаш хьадаран царна эксплуатаци яран йолча управлене, «Чечингушводстрой» гIишлон управлене, «Грозстройремонт» яхача предприяте.

Республике во вIаштIехьдаьккхад кирпишк, кIир, бетон, гипс, кIир тохаш баь маркхал, Iоехкаш йола плиташ, жагIа бохкалга.

НГIАССР Минбыта, НГIАССР Госагропрома, иштта цхьайолча министерсташа, ведомсташа бахача наха лаьрхIа индивидуальни цIенош, бешамаш лелаерий товариществашта гIишлош, гаражаш хьаяра оттаяь заданеш кхоачашъяц, къаьстта подрядни способагIа гражданий средствеех уж хьалъелга.

Бахача наха гIишлон материалаш дIа-хьа кхухьилга вIаштIехьдаккхара дешаш ледара къестаду. «Чеченингушавтотранс», «Грознефть», «Чечингстройтранс» яхача объединенеша, иштта кхыча коллективаша бахача наьха мовхьаш дIа-са кхахьара автотранспорт хьакъоастаяра оттаяь порядок телхаю.

ГIишлон материалаш йохкара йолча материально-технически базо хано дIадехарашка хьежжа болх бац. Бахха нах специализированни тикай балха режима раьза бац.

Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета Президиумо министерствайн ведомствайн кулгалхошта, райисполкомий председателашта хьалхадаькхад баха нах гIишлон материалашца, ремонтно-гIишлон гIулакхащца Iалашбяра уж персонально бехктокхаме болга, иштта царгара хьадийхад, ремонтно-гIишлон гIулакхаш шердара, моттигера гIишлон материалаш дикка дукхагIа арахецара йолаш йолча резервехи таронехи бизза пайда эцалга, массанахьа уж цахаддаш йохкалга вIаштIехьдоаккхилга.

Республика советски, боахамий, правоохранительни органаша корта бохабу малараш мелалга, алкоголизм, наркомани дIаяккхара хьакхеьа беча балхах долча дешага хьежар. Республике ца малара вахара хьисап чIоагIдара, нравственни хьал тоадара, къахьегама дисциплинеи правопорядкои чIоагIъяра хьакъехьа цхьадола де дезараш кхоачашдаьд. 1986 шера корта бохабу малараш мелалга 1984 шерацa нийсдича дукха хIама ца эшаш шозза лохденнад. Прогулаш ярца балха ха йоаелга лаьгIденнад.

Цунца цхьана заседане белгалдаьккхар, республике корта бохабу малараш мелалга, алкоголизм, наркомани дIайоаккхача цIенхаштта кхоачамбоацараш долга. Из гIулакх комплексно къоастаделга эсала лел, кхетам балара, экономически, медицински, административноправови де дезараш цхьана чакхдахац. Кхоачам боллаш индивидуальни формаш юкъекхувлац корта бохабу малараш мелара, наркотикашта тIера болча, шоашкара антиобщественни гIулакхаш гойтача нахаца болх беча хана.

Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета Президиумо министерстваш, ведомстваш, горисполкомаш, райисполкомаш декхарийла йир корта бохабу малараш меларца, алкоголизмаца, наркоманеца лоаттабеш бола къовсам чIоагIбара йола партеи правительстваи решенеш хадданза кхоачашъе.

НГIАССР Госагропрома тIадиллад эрий тIабувлаш бола кIомал дIабоаккхилга, чхьагIарен-къаракъеи, копьячни изделеш арахецара боарам кхы лакх ца белга. 1987 шера хьалкхеь комсаш ма хулла кхачан гIулакха дIаяхийтара де дезараш тIаэцалга. Корта бохабу малараш арахецилга соцадаь предприятеш кхачан продукци хьаергйолаш эргаяхара гIулакх сихделга.

НГIАССР унахцIено лораяра министерствос, горисполкомаша, райисполкомаша, наркологически служба материально - технически база чIоагIъяран балха эффективность лакхъяран, иштта из квалифицированни кадраща чIоагIъяран де дезараш тIаэца деза.

УнахцIено лораяра министерствои аптечни управленеи цхьана аптечни дарбана-профилактически учрежденешка наркотически средствашта учет еча, лелаеча, лораеча, дIахецачама йоагIара порядок оттаяра кхы тIа де дезараш белгал а даьха кхоачащде деза.

НГIАССР чурча гIулакхий министерствос корта бохабу малараш меларца, алкоголизмаца, наркоманеца къовсам лоаттабеча, корта бохабу малараш мела, самогон доаха нах хьалхе гучабозхача, царна никъ бехкача законодательствос дIадехараш хадданза кхоачашдара балха боарам лакхбе, алкоголикаши наркоманаши гучабахара, царна дарба делга Iалашдара кхы тIа гIулакхаш чакхдаха деза.

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета Президиум иштта «Къахьеганза йоахача доходашца лоаттабу къовсам чIоагIбара де дезарех» бола 1986 шера 8 июлера НГIАССР Министрий Совета соцам НГIАССР торговле министерствос, НГIАССР Министрий Советерча общественни кхачан управлене кхоачашбарахи, къахьеганза йоахача доходащца къовсам лоаттабарз хьакъехьа чурча гIулакхий министерствос беча балхахи долча дешашка хьежар.

Министрий Совета Президиума НГIАССР торговле министра заместителa В. С. Гажаевеи НГIАССР Министрий Советерча общественни кхачан управлене начальника М. С. Торшхоевеи теркам тIаэзар, белгалбаьккха НГIАССР Министрий Совета соцам ледара кхоачашбеш хилара, иштта царгара хьадийхад эцархошкара боагIачул дуккагIа мах баккхарца, оза езачул кIезигагIа продукташ озарца, наха хоатташ дола товараш лечкъадарца торговле бокъонаш, кхача кийчбара технологи телхаярца къовсам лоаттабара тIадерзадаь гIулакхаш чакхдоахийлга, организационно-массови болх чIоагIбара де дезараш белгал а даьха кхоачащделга.

НГIАССР чурча гIулакхий министерствана хьалхадаьккхад боахам бе-башха ца хеташ лелабарца, даь къоалаш, приписькаш гучаяхарца, иштта экономика сферера боахама кхы тайпа бокъонаш телхаярца къовсам лоаттабеча шоай доалахьарча органий, подразделеней, службай кулгалхой бехктокхам лакхбара де дезараш тIаэцалга.

КХОАНЕННА ТIАБИЙРЗА

Ишхой - Юртара нах бахаш а къахьегаш а ба хозача, беркатеча лаьтта. Цар «Правда» яха совхоз хаоттам во эттача шерашка а пайда беча боахамех цаI ба, хIаьта цхьайтталагIа пятилетка цо кхоачашйир ши миллион сом пайда а беш. Из цаI мара бацар районе иштта пайда баь боахам.

Планаш-м хIанз а кхоачашъю оаха, — йоах совхоза директора Гайтукаева. — Бакъда, оахош дагалаьцар кхоачашдаьдаьлча, планаш шолха кхоачашъергья, хIаьта продукци кхы а дукхагIа йоаккхаргья.

Хьалдеш латт нах чубаха цIенош. Хьалъе лерхI торгови центр, хIанзара бани, спортивни майдаш.

Директор тхона нийсвелар кхай тIарча стане. Цига дIайхача дийнахьа делкъийга салоIача механизаторашта юкъе вар из боккхача кхора Iийне. Делкъел тIехьагIа бе безача балхах дувлар цо царга. Къамаьл гIулакхах диза дар, цхьаккха даьсса дош юкъе ца кхоссаш.

Цу ханна ена хьакхаьчар грузовой машина, йоккхагIча классашкара дешархой тIа а болаш. ГIеттача нихко санна, го бир цар тхона.

Леча Байсалуевича шийна дIатIавех царех шиъ.

— Аз ма аьннадарий шуга экзаменаш тIара ма довлалаш, — йоах директора.

Тхона дувц цо уж бераш бархIлагIча классера да, яхаш. Ишхой - Юртарча юкъерча школерча лакхерча классашкарча ткъаь дешархочо вIашагIтеха хозрасчетни бригада я. Цо болх бу совхоза кхашка. Бераша болх бу дог цIена, геттара дика. Школе дика къахьегама кхетам лу дешархошта. Цхьайолча юрташка каьхата тIа дIаязъяр мара, кхы хIама деш яц из тайпа бригада. Бокъонца йола балха бригада я из. Дика а хеташ доагIа бераш кхай тIа болх бе, совхоза новкъостал де.

Фу бахьан да берий шоай юртара лаьтта деза а дезаш болх бе безам оттийтар? Из цаI хинна Iац, дукха да. Бакъда, царех цаI гуш да совхоза директора дешархошца деча къамаьлаца. Царех хIаране цIи йовз цунна. «Да могаш вий, фу деш ва?— яхаш хетт цхьаннега, «Грознера йиша цIаенайий?» — йоах шоллагIчунга, «Эскарерча вошас фу яхаш язду? — хаттар ду кхоалагIчунга. Иштта шийна гаргаоз цо бераш.

ТIаккха берашта задани елар цо касарагIа хьекха уллача доакъара йолча люцернах тонхораш е аьнна.

ДIахо а къамаьл хул тха кхаьнне. Юртарча проблемашта юкъе я бIаьсти юртара нах болх бе кхыча областашка дIаухаш хилар а. Из проблема къоасталургйолаш лерхI Леча Байсалуевича, къоаста а ю. Керда вIашагIтехача баьцадаараш кхедеча бригадана цхьайтта гектар къоастайир цо. Цунна нормативаш, расценкаш, къахьегарах лургдар къоастадир. Из бахьан долаш ткъо саг юртара кхычахьа болх бе дIавахаьзар. Цу бригада балхех ахаш чакхдаьннад. Баьцадаараш дика хьувкъаш да.

ХIара шера тоалуча совхоза экономикана тIакхетача итташ эзараш сомаш хулача пайдах кIезига хIама лерхI цо хила йиш йолчоа юхе. Цхьаболча кулгалхоша - м цох а доккхал дергдар.

Бакъда, иштта боккха пайда баккхара болхлоштен специалисташтен фусамаш эш, йоах директора. Цудухьа хьалдеш да дика а паргIата а цIенош.

Совхоз болхлощца Iалашъяра эггара хьалха кагирхой тIаоза лерхI цо. Из бахьан долаш хьалъе лерхI бIарчча спортивни комплекс, культурни салаIара, кагирхой художественни самодеятельность дегIайоалаяра культура ЦIа хьалдергда.

— Болхлой къахьегама овсарле, лакхъяра эшаш да ремонтни мастерске. Iенний бос хоза, кораш сийрда, бела Iерж нийса хилар, механизатора Iуйрйна багара доагIа хоза дош, дега йIовхал, безаме кулг лацар, — йоах директора. — Кхай тIа делкъийга йIайха суп хиларах кхоачам бац. Царех «цхьа лоадам боаца кIезига хIамаш» лерхI вай, цудухьа теркал а дац.

Мишта тохкаргья, жоп лургда коллективана, цхьаболча болхлошта, района кулгалхошта эгIазвахачо язъяь иттаза а йийца йола, хьожаш дуккха ха йоаяь жалоба, яхаш ше шийла уйла ю директора.

Фу аьнна нийса жоп лургда цунна директора? Ха йоаярал совгIа, хьадеча хIамана а Iаткъ из.

Ишхой - Юртара нах шоай юрта хьалха дIадаха дикз хIамаш дицдолийташ бац. Цар да а да дувца дикадараш. Цар хьалха хиннача наха дакъа лаьцар XVII бIаьшере крымски хапа эскар дохадеш Ханкальски чIожа баьча тIема юкъе, граждански тIема хана майра духьала лаьттар Бичерахова бандашта, Деникина белогвардейцашта...

Гаьннара хьайоагIа революционни уйла, ноахалий преемственность я цар. Уж дика традицеш тахан маьршача вахаре дIахо яхь гIерт, кхыча юрташца яхь я шоай юрта, совхоза боахам тоабара.

Цу юртара баьнача наха дика диссертацеш язъю, царна защита ю, вузашка, школашка хьех, заводашка, гIишлош еча, кхычахьа болх беш ба.

Юрта хьалкхув дика а къахьегара тIера а бола кагий нах, мехкарий. Цар шоай бе долл даьшкара хьадоагIа дика мел дар традицеш дIахохьу.

М. ТЕМИШЕВ.

СУРТА ТIА: Л. Б. Гайтукаев.

Автора сурт.

ХА ХЬЕЖАРГЬЯЦ

Грозне цхьоалагIча микрорайоне Кирова цIерагIа проспект дIайолалуча хьалдеш да нийсаза вIаштIардаь наха чубаха цIа. Цхьа миллиони пхи эзари сом сметни мах ба цун. ХIаьта оттаьлча планага диллача укх шера кхоалагIа квартал йистейоаллаш эксплуатаце дIадала дезаш да из. Гуш ма хиллара, кIезига ха я йисар. ХIаьта укхаза тахан эттача хьалага хьежача хетаргахьа шу чакхдаьлча а тамаш я цу цIагIа нах баха ховше.

ГIишло хьалъеча генеральни подрядчик я Нохч-ГIалгIай Агропромстроя номер 2 йола МПМК. Цун прораба Шахидов Хьусена аьлар:

—Йиллача хана ер объект хьалъяьяргья. аьнна. жоп дала тахан хала да. ВIалла а планагIа доаца балхаш де дезаш хул тхо укхаза. Из нийслу субподрядчикаша болх во беш хиларах.

ХIанзчул ши бутт хьалхагIа из гIишло хьалъеча хила безар Нохч-ГIалгIай Агропромстроя номер 661 йолча СПМК-ра сантехникаш. Бакъда, уж август бетта мара баьхкабац.

— Из бахьанце зехьа ха ца йоайир духьа отделочни балхаш де доладеннадар тхо. Цхьабакъда тIехьабаьнна баьхкача сантехникаша Iургаш доахаш пенаш дохадаьд, — яхаш дувц Шахидова.

Кхетаде хала дац прораба йиш йохар. ХIана аьлча, сантехнически балхаш йистедаьлча юха а отделочни балхаш де деза штукатурий, малярий. Ши къахьегам ба из. ТIаккха планагIа лаьрхIа доацача цу балхаша 20—30 балха ди зехьа ха йоаю гIишлонхой.

Со объекте нийсвенначa хана материалаш ца хиларах «салоIаш» бар Грозненски хозрасчетни участка электрикаш. КхоалагIа ди дар уж укхаза деш хIама доацаш багIа.

Из цIа хьалдеча ворхI бригада я къахьегаш. 87 саг ва Шахидова кулгалдеча участке. Дукха балхаш де дийзад цар кхычахьа а, бакъда, укхаза санна кегар цхьаннахьа а хиннабац.

— Ший ханнахьа материалашца тхо Iалашдеш хилча болх шин сменагIа бе а вIаштIехьдаргдар тха, — йоах Хь. Шахидова.

А-Г. УГУРЧИЕВ.

КХОАНА— ТАНКИСТА ДИ

Красноэнамени Прикарпатски тIема округ. ТIема а политически а кийчо еча тIехдика толамаш а доахаш накъабоагIа шоай цIейна Советски Эскара эггара къаьнагIарча соединене — Самаро-Ульяновски Бердичевски дивизе бIухой-танкисташ.

СУРТА ТIА: салтий салоIаш ба... цига зIамагIволча сержанта В. Мухас кара баян лоац. Полигоне дек Даьхенах дола илли.

В. ПЕСНЯКА сурт.
ТАСС фотохроника.

«ОПЫТ» яха программа

Нохч-ГIалгIай АССР—Омски область: БАЛХА ПОДРЯД

АВТОНОМНИ РЕСПУБЛИКЕРА 1700 ГIИШЛОНХО ВА ПРИИРТЫШЬЕРЧА ЮРТАШКА ГIИШЛОШ ХЬАЛЪЕШ

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советон, Омски облисполкомон, РСФСР Госкомтрудон цхьана тIаийцар решени — 1987 шера Омски областерча юрташка гIирсаш хьалдара автономни республике гIишлонхой бригадаш вIашагIйохка а царех эффективно пайда эца а, аьнна.

Тахан сибарегIен регионе 500 объекте къахьегаш я къулбехьен республикера 292 подрядни бригада.

СЕВО ХЬАЛХАДАЬККХАР ИЗ СОДРУЖЕСТВО ХЬАЕЛГА?

Нохч-ГIалгIайчене кховзткъеи иттлагIча шерашка а къахьега йиш йолча нах бIаь эзар совгIа саг общественно пайданеча къахьегаш а воацаш, шошоай цIагIа, коа-карта шоай боахаме болх беш вар. Изза болча наьха эскар балхаца Iалащдара кхетадоза духхьал цхьан тайпара: шоайцига керда предприятеш, болх беш йолча заводий а фабрикий а филиалаш хьаеллара и. кх. дI. Йола предложенеш а нийце союзни министерствашта «тIаболхар», Республика предложенеш хьаллоацар центральни органаша. ХIанзле а хьалъе йолаьй массехк эзар саг кхы тIа общественни производствана юкъеоза. таро хургIола город Гудермесера биохимически завод. Ножай-Юртарен Чери-Юртарен кирпичкаш ю силикатнии заводаш. Дукха ха йоацаш СССР Минлегпромаца барт баьб Нохч-ГIалгIайчене ткъаьннел совгIа швейнии кога-гIирс бечен предприятей филиалаш хьалъергIолаш.

АВТОНОМНИ РЕСПУБЛИКА МИНИСТРИИ СОВЕТА ПРЕДСЕДАТЕЛА М. КЕРИМОВА ДУВЦ:

Из а башха кхоачамболаш хиннадац. Итташ эзараш нах ба тIаккха а болх боацаш бусаш. Бераш дара темпашка диллача Нохч-ГIалгIайченга Российски Федераце эггара йоккхагIйола моттиг кхоачаш хилар теркалдича гуш да: цу гIулакхаша проблема къоастаерг ца хилар. ТIаккха дагабехар республике шабашникаш. 25 эзар саг ва ах гуччахьарча хьале вахаш (болх беш а ба уж, мичахьа бу хац, цунца цхьана болх беш а бац, бIарччача Iан салоIаш хул), — из-м низ ма бий, юхакъовла йиш а йоацаш, пайда хургболчча хьнсапе пайда эца йиш а йолаш!

ДОШ КЪОАСТАДАРА МЕТОД. Тханцига райгорисполкомашка вIашагIъехкар комиссеш, цар персональни учет йир республикал араьхьа дIаухаш мел волчун, ханна цар болх беш йола моттигаш малагIаш я а хьожаш. Цу тайппара оаха къоастадир керттера шн дош: малав хьалда цу бригадашца дакъа лоацар, хIаьта къаьстта лоархIаме дар, къахьегама миграце тоатолий керттера лостамаш мичахьа долх. Гучадаьлар соахка республикера 3.240 бригада балхаш деш хиннай РСФСР 87 областе, иштта Казахстане, Украине. ХIаьта Омски областе юрта боахама а культурно-бытовой а гIирсаш хьалдеш хиннав Нохч-ГIалгIайченера шн эзар гаргга саг. Ужжал — Тюмене. 700 саг хиннав Саратовски областе, ишта кхычахьа а. Ха-м ма хайнадий из, тIехьа мишта леларгва цу бригадашта.

Бокхъалдар аьлча, царна-м доал де а вIаштIехьа мича даргда. Моттиге дIакхоач, моттигерча Iаьдала органашта ховш хIама а доацаш, укхказара дIадолалу — конфликташ, хургдар фуд ца хар, эттача хьалех тийша бисар. Ховш ма хиллара, къахьеганза хумаз яккха гечош а корадоагIа. Вешта аьлча, Нохч-ГIалгIайченера дIаухараш миччахьара корабаь болх лаха а ца ухаш, хьалда долча адресагIа, дIа кIалхарча моттигашка из ховш а хургдолаш цхьан лостамагIа доал де йиш хургйолаш мишта ергья из процесс?

Эггара хьалха тха къамаьл хилар ханна йолча къахьегама коллективащца, дIайовзийтар тхоай идея. Бокхъалдар аьлча, уж юхабалар а кхерар, хIана аьлча цу гIулакхага бала а баьнна, шоай лоIамагIа я сискал йоаккхаш нах ма барий уж. Юхабаланзар, къоабалдир. Наха кIордадаь хиннад даим дехарган а хинна лела, «бе болх телараш» лехаш ха йоае, царна ларах-ца ларах, мухьярах, уж тарах тийша хила. Цул тIехьагIа оаха — парте обкомон республика Совминон Омски областага хьаттар: гIулакх укх тайпара да, цига дIа а даьхка тха республикерча ханна йолча гIишлошьяра бригадай болх бовза а, царех пайда боалий ха а безам ба тха, и. кх.

Духхьал Омски область белгал хIана йир? ХIана аьлча цигга болх беш бар Нохч-ГIалгIайченерча нахах дукхагIбараш. Омске дика кхетадир тха дехар. Хьалда йола цифраш а яхьаш тха делегаташ цIаккхаьчача, юха а аьлар баха сибирякашка — хьадувла цхьана йола предприяти хьае вай: оаш тхога хьалургья хьалда йолча колхозашкен совхозашкен хьалъе еза хьалда йола объекташ, оаха шун областе дIабоахкийтаргба болхлой...

Цу гIулакха юкъе дакъа лоацаш хилар РСФСР Госкомтруда болхлой а. Бокъонца гIулакх техкачул а дайзачул а тIехьагIа къоастайир содружества формаш. Царех дийцад «Известия» яхача газета тIа а. Аз юха а кердадоаккх: эггара хьалхарча даькъе Омскера ух тхога хьалъе болхлой эшача объектай бIарчча перечень. ХIаьта тха райисполкомашка я сезонни балхашка баха ловчар список. Исполкоме бригадираш тIачIоагIбийя, СибарегIарча хьалда белгальча объекте дIабаха направленеш лу. Ерригa бригадаш подряде я. Керттердар — болх беча хана Нохч-ГIалгIайченера гIишлонхой областа къахьегама коллективащца дIаязбу, шоаш бахаш йолча кердача моттигашка прописка ю.

МАЛАГIА ГIОЙЛЕ Ю АВТОНОМНИ РЕСПУБЛИКАНА ЦУ СОДРУЖЕСТВОС?

Эггара хьалхарча даькъе тхо раьза долаш да эзараш болча наха де гIулакх хилар а, цар Омски область дегIайоалаяра хоадамболлаш дола декхараш кхоачащдеш хилар а. Кастта ханна йола гIишлонхой бригадаш 15 — 20 эзар сагага кхоачаш кхы а шерье лаьрхIад. Кердача методо теркам тIаззаб. Республика уж бувзамаш Башкиреца а Саратовски областаца а тоссаш я хIанз.

А. КАЗИХАНОВ,
«Известей» соб. корр.
Грозный.

ОМСКЕРА ХОАМ: облисполкома къахьегама отдела а облагростроя а даннегIа, тахан областа колхозашкен совхозашкен къахьегаш ва мехка малхбузен регионашкара нийс эзар совгIа ханна вола болхло.

СИТУАЦИ. Царга хьежаш ба дерригача боахамашка. Царга дIаяла кийча я бIаьш объекташ. Уж — тхона эшаш а безаш а бола нах. ХIана аьлча областа юрта боахаме кIезигаIвале а кхойтта эзар саг эш. Индустри дегIайоалае аьнна цхьан хана городе дIаахийта нах юрта юхабахка безам болаш ба. Юхадийнъяла йолаеннай дIайоалаш льтта юрташ. Юрт юхадийнъелга — из хьалъеезалга.

МИШТА ВIАШТIЕХЬДАЬККХАД ГIУЛАКХ. Облагростроя планироване отдела керттерча инженерах Любовь Степановна Ремпелах эксперимент йолаеннача хана ший тайпара диспетчер хилар. Цо хетт районашка а, юкъарчал доацадаш боахамашка а гIишло хьалъе лаьрхIа хIама дий, мел гIишлонхой эшаргба. ТIаккха уж спискаш дIайохьийт Нохч-ГIалгIай АССР-е. Со волча хана укхаза вар автономни республика Урус-Мартановски райисполкома къахьегама йолча отдела заведующи Руслан Нанаев. Ремпелпа цхьана хьатIадоагIача шера гIишлошьяра программа а бригадаш мел хила еза а къоастадеш бар уж.

ХIаьта, эшаш бола моттигаш районашка а областе а доазув доацадаш дукха я: эшаш я нах чуIа фусамаш, божа лоатабу кхийш, клубаш, тикаш, гаражаш, складаш. ДIадахача шера агростроя кхоачашдир 386 миллион сома маьха гIишлонмонтажни балхаш. ХIаьта царех кхоалагIа дакъа хIана даьц аьнна — боахама способагIа цун нонагIдола дакъа — ханна йолча хьатIабаьхкача наьха бригадаша. ХIанз боахама способагIа хьалъе лерхIаш ба 400 эзар квадратни метр наха чуIе фусамаш, кхы тIа йиъ детсад, 11 эзар хьайбана лаьрхIа помещенеш, массехк кошар... Л. Ремпела оттаьча перечень тIа я ялата лаьрхIа складаш, комбайнашта ремонт ю цехаш, телятникаш, гаражаш, техника лоаттаю йIайха моттигаш. ХIаьта нах чуIа фусамаш. фусамаш... Цхьан Московски районе хьалъе езаш я 400 квартира.

Крутински районо хьийхав 200 саг, Тарскичо — 70, «Ново-Покровский» совхозо — 40. Сидельниковски района эшаш я 26 бригада. ХIара бригадана лаьрхIа я объекташ. Иштта я тахан балха фронт. Нохч-ГIалгIайчен бригадашка кхоач 27 миллион сома маьха балхаш. Бизза паччахьалкхен боарам.

Газет дешараша из дикагIа кхетадергдолаш бригадира Седнев Лемий монолог йоалаю аз:

Омски областе со уха ер шийтталагIа шу да. Аз хьал мел даь гIирсаш цхьан моттиге хьагулдича дукха хIама ца эшшаш бIаь цIа а долаш юрт хургьяр. Дукхача районашка даьд аз балхаш, са къахьегам дIабаьржа, башха ца гуш ба. Цхьаннена а дагадохаргдац гIишлош хьалъяьр Лема ва, аьнна. Кхест хьо болх лохаш, боахамашка гIолла, автовокзалашка бийсаш а йоахаш, лургбола мах къувсаш. Хьога оал: хьо хIама йоаккхар, шабашник ва.

ЧIоагIа хала дар уж тайпа дешаш хьахаза. Вешта цIагIа а, хьай даймехка, участкови милиционеро, юрта Совете беш болх а боацаш дер дайна саг лоархIар. Со-м профессиональни гIишлонхо ма вий, училище а яьккха. Тха республике болх бе нах тоъаш ба, цудухьа кхычахьара де хIама леха дийзад са а. Цкъа юрта коровник (кхий) хьалдеш хилар со, ваха а цу чу вийзар, кхы моттиг ца корайоагIаш...

ХIанз деррига а кхыча тайпара да... БIаьсти лаь воша а вежарий а со а цхьана СибарегIа даха кийчделча дIачуэттар тхо райисполкоме Нанаев Руслан волча. Цо делар тхона тхо даха деза адрес. Цунгара хайра тхона хьалъе езар фуй а мел алапи доаккхаргда а. Хьайцар оаха лаьрххIа дола удостоверени.

Болх беш я тха дезала бригада Кормиловски района XXI партсъезда цIерагIча колхозе. Председатель Виктор Викторович Вайц гIишлон балхах дика кхеташ ва. ХIаьта тха, ханна болча болхлой, хам а бу. ГIишлонхочун Дийнахьа хIаранена 50 сом долаш премн елар. Са даь воша Белуев Iадлан — ветеран Россе гIолла лела 27 шу да. Цо аьлар сога: Лема ер тайпа хIама цIаккха ч хиннадац. ХIанз мара кхийттавац со айса дер пайдане хIама долгах. Массаза а кхераш хиннав со, айса дер законагIа доацаш, харцахьа да мотташ. ХьалхагIа иштта лоархIаш дар-кх из.

Керттердар, фу деннад тхона Нохч-ГIалгIай АССР-ан, Омски областан юкъерча договоро, — массаза а йола балха моттиг. Тха къахьегам хIанз гуш ба: ераш латт шн коровник, тика... Цхьан боахаме Iа къахьегаш хилча «шабашник» яха дош дай дIадоал. Сона ловра укх колхозе тха санна областерча ерригача бригадай а йоакхо йоре. Айса фу ях дика хов сона...

«Известей» корреспондента облисполкома къахьегама йолча отдела заведующе Н. Дьяковен облагростоя инженера Л. Ремпелен енна СПРАВКА.

— Областа къулбаседера итт район дуккьала хIанз кхоачашъе йолаеннай юрташка гIишлош хьалъяра планаш. Ер эксперимент йолча хана болхлой эггара дукхагIа эшача районаша 960 сага заявка еннай. Автономни республикера цига кхаьчав 800 саг.

Иштта да ханна йола бригадаш организованно хьаэцарах духхьашха хьаханнар, хIанз дIадаьннад нах цхьаккха а порядок йоацаш стихийно хьатIаухалга, уж хIанз шоаш дукхагIа эшаш болчча нийслу.

ВIАШИ НИИСДАРА ЙОЛА ФАКТ. Агростроя болхлоша техкача дIадахача шера гучадаьлар областа боахамашка отходникаш оалача наха телаш дола алапи йоккхий башхалонаш. Йолаш хиннала. Цхьан боахамо шн квартира йолча цIенах ялх эзар сом, кхычар — итт эзар. Алапеш цхьа эзарнегара шн эзар сомага кхоачаш хиннад. Совхозаша совленагIа дIаяхийтай 1,3 миллион сом алапе фондаш.

ХIанз ерригача областе юкъейоалаяй цаIаш йола расценкаш, балхий цаI йола калькуляци. Ханна йолча бригадашта бокъонца хов шоаш хьадер фуд а, цунах шоашта доагIар а.

БРИГАДАН БАЛХА МАХ ХОАДАБУ:

Москаленски районни Совета исполкома председатель Ольга Семеновна Губанова: Ханна йолча бригадо нах чубаха цIа кхаь-биъ бетта хьалдий доаккх. 250 хьайбана йола телятник Жогликов волча Красный Цвете цхьан сезонагIа хьалъьй. Пайдане дий? Хабар а дац. Нагахьа санна «Сибиряке» шн квартира йола цIа подрядни организаце шера хьалдаь хилар теркалдича хIетавета а. Из цаI хинна а Iац. Цул совгIа боахама способагIа хьадер цкъан ахазей дарегIагIа хул. Боахамаш материалий къел токхаш дале а, боахама способагIа балхаш дара планаш каст-каста тIехкхоачашъю...

«Советская Сибирь» яхача колхоза председатель Петр Матис: АбагачневгIар вий вошас укх сезонагIа тханцига хьалйир 120 эзар сом мах бола стройнех. ПМКас дечунца нийсдича шозза-кхозза сихагIа хул из. Царца болх бе аттагIа да сона: тхона юкъе совленагIа йола инстанци яц, деррига а бригадираца цхьана къоастлу оаха.

БАЛХА ДИКАЛАХ. Из, бакъдар аьлча, массаза а хилац тIехдина — квалификаци ледаро. Дукха ха йоацаш Теврнзски района «40 лет Октября» яхача ХасневгIар дезала бригадо — нанаси кхаь воIой — комиссега хьаенна клуб дакха хIама доацаш дика яр.

ХIаьта а хаттараш-м да.

Заказчикий — сезонни болхлой квалификацех. Царех дукхагIбараш шоаш Iомабенна ба. Укх шера аьхки кердачарех цхьан бригадо халла цхьа иIIа хьалдир. ДIанйккха яхар из хьаде а ховш хьаккхашта хьа ца дулар хала ма дий.

Ханна йолча бригадай — РСФСР Госкомтрудага дола хаттар: мишта хургья тха къахьегама стаж юкъе юкъ ца йолийташ? ВорхI бетта дийнахьа 12—14 сахьата болх ма бой оаха, хIаьта Iа къахьегама стажа юкъе мича доагIа. ХIара шера IотIаувттаду «дIанийцав... мукъаваллийтав» яха йоазош. Белуев Iадлана хьатIакхоачаш латт пенсе ваха веза ха... Седнев Лема цо болх мелбаьчара справкаш гулъеш лел, бакъда царех пенси-м эцаргдац...

СОДРУЖЕСТВО КIОАРГЛУШ ЙОАГIА. Урус-Мартановски райисполкома къахьегама йолча отдела заведующи Нанаев Руслан цIавода Омскера, массехк района 1988 шера эшаргболча болхлошта йола заявкаш а Прииртышье гIишлонхой болаш къахьега ловчарна дешара - курсовой комбинат Iай хьеллара идеяш а нийце. Омске а лоархIаш, тохкаш ба цу гIулакхо гIо дергдац-те йоккха дулха комбинат хьалъеча кавказцаша дакъа а лоацаргдолаш?

В. СБИТНЕВ,
«Известей» спец. корр.
(9 сентябре арадаьнна «Известия» яха газета).

Омски область.

ХIИРИЙЧЕН ИСТОРЕХ

Сийлахь - боккхача Октябра 70 шу дузаш кепа а теха арадаьннад керда тоадаь а кхы тIа хьалдиза а дола Къулбаседа ХIирийчен кердача историе хьалхара том. Къулбаседа - ХIирий историе, социологе, филологе Iилма - тохкама институто кийчбаь арабаькхача цу балхо чулоац ширача замалахьара дензн 1917 шерага кхаччалца йола юкъ. Цу издание редакционни коллегена кулгалдеш хиннав вовзаш вола историк - кавказовед СССР Iилмай Академе член - корреспондент А. П. Новосельцев. Хьалхара том яздеча М. М. Блиев, Б. Х. Ортабаев, исторически Iилмай доктораш Б. В. Техови В. А. Кузнецови, кхыбараш юкъе болча моттигерча историкашца цхьана дакъа лаьцар Къулбаседа Кавказа лоалахарча республикай Iилманхоша а. Царна юкъе хиннаб Нохч - ГIалгIайчен специалисташ а. Л. Н. Толстой цIерагIча ЧИГУ профессора В. Б. Виноградова, Т. А. Гурнева дакъа а лоацаш язбаьб Къулбаседа ХIирийчен историе скифо - сарматски заманна хетабаь корта.

«Къулбаседа ХIирийчен XIX бIаьшерен 60 — 90 шерашкарча общественно - политически вахара» хетаяь раздел язъеча хIирий историкий йоккхача группаца дакъалоацаш хиннав Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч-ГIалгIай Паччахьалкхен университета профессор В. П. Крикунов а.

Вошал долча хIирий истори дуккхача мазащца ший доалахой вахарца, цунца цхьана вайнаьхачунца а, дувзалуш хиннад. Цунах дувц цу тома ширачен юкъерча бIаьшеренийн замай хьакъехьарча кортош тIа. Бронза замалахьа Нохч-ГIалгIайчене даьхад лоалахарча Къулбаседен ХIирийчене даьхача тукхамашца вошал дола тайпаш. Цудухьа автораша дуккхаза а хьехаду ширача замалахьа укхаза баьхача наха дита археологически памятникаш. Царца Сержень - Юртара, Мужечера, Буматара, кхычахьара вай республике долча боарзех. Вай зама (эра) йолаялалехьарча хьалхарча эзар шера Къулбаседа Кавказе кхьачад скифо-сарматскии, царел тIехьагIа аланскии тукхамаш, цар дIайолаьй Къулбаседа Кавказа халкъа этногенезера (къамий белгалоний) керда юкъиг. Кобнски тукхамаш оалаш хиннача нохчийн гIалгIайн дьыша хIанзарча Къулбаседа ХIирийчен доазон тIа айхха бувзамаш тайсад тIабаьхкача нахаца, дукхагIча даькъе царца вашагIа а увш, вIаши гаргадахара процессаш хулаш йола «вIашагIкхетара зонаш» хьа а еш. Царех дувцаш да Iалхан - Кхаьлара городище, Гоустерен Мартан-чурен боарзаш, кхыдараш а санна дола Нохч - ГIалгIайчен памятникаш. Царех йолча материалех хоадамболлаш пайда ийцаб цу кердача Iилман балха обобщени еча.

Монголо - татарий гIаьр тIаенача хана къулбаседа Кавказа шаьрача зонера вIаши гаргаозаш хинна процессаш юкъагIъяьхай. ХIаьта а XVI—XVII бIаьшеренашка укхаза даьха халкъаш (царца хIирий а вайнах а болаш), лоамашкара шаьрача Iоъарабала болабеннаб. Укхаза туркашен гIарамхошен мохк дIалаца тIалоаттабу кхерам, иштта черсийн гIумкийн феодалаша бахьа бала а кIордабаь лоаманхой шоашта тешамегIвола гIонча лохаш массазза а Российски паччахьалкхенгахьа лийстаб. Книжка тIа белгалбоаккх цу лоархIамеча процессера вайнаьха исторически деятелий Ших-Мурза Окоцкен Султан - Мурза Ларсинскен лоархIам. Вай краерча халкъаша Россеца айхха бувзамаш товсача процессе беркатегIа а чулоацамегIа а хулаш хиннад лоаллахарча халкъашта, масала, гIалгIаштен хIираштен юкъера бувзамаш. Цар хьалхадоахаш хиннад исторически кхел цаI хилар. Книжка автораша, масала, белгалдоаккх: «XVIII бIаьшере юкъекхаьчача хана ГIалгIайчене чIоагIбелар Россех дIакхетара тIехьара болам. Из хьахилара гIо дора эрсий - хIирий отношенеш толаме дIегIакхувлаш хиннача политически ориентаце». Цунна тешал 1770 шера цхьан ханна Малхбоален ХIирийченои ГIалгIайченои российски подданство тIаэцар. Книжка дукхача а разделашка цкъа хьоахадаь Iац. ХIирийчени Нохч-ГIалгIайчени халкъий культураш вIаши йовзаш дIа-хьа йоалаш хинна хилар а. Цу гIулакха боккха аьттув болаш хиннад прогрессивно дегIайоагIаш хиннача Российски паччахьалкхене шаккхе а халкъ хилар.

ТкъестлагIа бIаьшере екъалуча хана хиланза яргйоаца а шоай маIанга диллача исторически а йолча прогрессивни процессаша российски кортамукъален болама мугIарашта юкъебихьар лоаман наьха хьалхалатта викалаш. Цудухьа, XIX бIаьшерен 60—90 шерашка город Владикавказ цу болама центрех цаI а хиле дIаотт. Укхаза бахаш а болх беш а хиннаб эрсашха, хIирашка, гIалгIашха, черсашха, балкхарошха бола революционераш. Бакъда, автораша цу деша кхоачамболлаш дешарий теркам тIа-м эзабац. Цудухьа, «Терские ведомости» яхача газета юххьанцарча балхах дувцача хана, хьоаха ца веш витав цхьан юкъа цу газета редактор хинна гIалгIа Долгиев Аьдал-Гири.

Вошал долча халкъий истори довзар боккхача лоархIаме да интернационализма дог-уйла йолаш, вай мехка халкъаш исторически кхел цаI йолаш долга кхетадеш вай хилара. Цу тIа гIолла, «Къулбаседа-ХIирий АССР историе» керда том арадалар вай республика общественноста теркам тIаозаш а да.

К. МАХМУДОВ,
Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч - ГIалгIай паччахьалкхен университета историе кафедра ассистент.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Чубаха фусамаш йоацарий бераш

Дукха ха йоацаш «Ю. С. Нью энд Уорлд рипорт» яхача американски журнала тIа кепатеха США-рча чубаха фусам йоацарий кхелех йола е материал хIанз оаха дешархошта еша таро лу.

Дуккхача шерашка американцаш шоай чубаха цIа доацарех даькъаза баьнна къаракъаш мелараш, наркоманаш, хьаькъалах телха нах лоархIар. Цхьабакъда американски мэрий Конференце даннеех ди тIехьа дукхагIа хулаш латт чубаха цIеноош доаца дезалаш ба, вешта аьлча дай, ноаной, кертерча даькъе бераш да. Укх шера аьхки цу тайпара массехк дезал Лос-Анджелеса юкъе «палаточни городоке» бах, из машининиъ къоастабеш оттаьча карта тIехьашкарча тишача юврагIехи палаткехи латт. Цхьадола бераш шоашка Iаламе салоIаш да шо аьлча цунах теш. Бакъда Техасера 4 шу даьнна Крис Бентон Iехаве хала да. Цо массаза наьнага хеттар цаI да: «Вай массаза укхаза дахарг мичад? ЦIа маца гIоргда вай?»

Америкерча ерригача цу тайпарча моттигашкара бераша Крис Бентона тIеххьа из хаттар ду. Цхьабакъда цхьанена а магац цунна жоп дала. Дийнахьа уж хьабе болх боацача даьшта-ноаношта юхе лел е новкъостал дара йолча конторашка мах боацаш луча супа када тIехьа аргIагIа латт, е тIаьшта кIала ловз е автомобила тIехьашкарча гIайбаш тIа Iобийше наб ю. Бийсана уж палаткашка, общественни приюташка, бийсаш йоахача моттигашка е автомобильни гIандаш тIа Iобувш. ХIаьта, цхьабараша, цу тайпа кхерамзле йоаца моттигаш шоашта Iалашъе ца могараша наб ца еш бийсаш дIакхухь.

Америка къела юкъера цхьа дакъа: ах миллион гарга дийна доаца, цамогаш дола, общественна дарха дола бераш. Уж керттерча даькъе киназаша е благотворительни организацеша лелаеча приюташа тIаэцар догдоахаш да. Цхьайолча приюташа массехк кIира е бутт боаккхийт, кхычар — цхьа бийса. Лос-Анджелеса районе ялхайтта бетта чубаха фусамаш йоацача дезалий хьал Iомадеш хиннача социолога Кей Янг Макчесне, йоах: «Вай воай мехкара моральни гIулакхаш дохарга хьежаш да. Ши кIира даьнна бер мархIа а доаллаш кхы а ши бер тIехьа а долаш кхо миль гаьна шийна бийса яккха моттиг лаха йодаш, хIаьта тIаккха приюте моттиг а йоацаш миччахьа лаьтта йижа уллаш кхалсаг бIаргаяйча ер Калькутта а йоацаш Америка хилар кхетаде хала да».

Шоай бералах даьхача берашта мел эмоциональни ве даьд тахка болалуш мара бац специалисташ. Когаш даха денна бераш юха бий когара увт. Берашта каст-каста гуча унзарча гIанаша Iоткъам бу. Иштта дуккхадараш лунатизм яха лазар долаш да. Къаьмаьл деше цIаьхха уж хувцалуш а, кIоарга депрессеца ца могаш дола а моттигаш яьржа я. Гарвардски медицински колледжа 82 чубаха цIа доацача дезала тохкамаш деча хана цигара дакъа лоацаш хиннача психиатра Эллен Бассукас вала безам болаш ва со, яха 9 шу даьнна кIаьнк гучаваьккхар. Цхьаькха цхьан кIаьнко психически депрессе хьале волаш моарзагIаца ший кхо церг яьккхар. «Берашта шоай цIа ца хиларах эхь хет», — йоах Бассукас. Тохкамаша хьахьекхар бераш цхьаннахьара кхычахьа долхаш кIезнгагIъяле пхезза моттиг хийцалген 60 процент болча дезалий квартирах дала ахча ца хиларах чуIе цIа доацалген.

Общественни деятельницас Дженни Нельсона дувц, Портленде (штаб Орегона) чубаха фусамаш йоаца нах гулълуча района центре йолча «Уэст-Уимен» яхача ателе Iеш долча бераша шоай дай-ноаной цу хьал тIа оттара бехке шоаш лоархI. Уж бераш шоашта бIарахьажа эхь хеташ да, цудухьа Дженни царца «кизгах» ловза езаш хул. Цо бераш тедар духьа, уж кизга чу дIачу а хьежийташ шоай юхь бIарга а ейташ къамаьлаш дайт: «Сона се хоза хет. Аз сайна гешт ду. Со цхьан хIамах кхерац. Цо цхьан сага тара вац. Сона се дукха веза». Кхо шу даьнна йиIиг цIаьхха ше къамаьл даь кизга мархIа долла гIертача кхетадир Дженни Нильсона ший система пайдане йолга.

Лос-Анджелесара Венис-Фэмили яхача клинике чубаха цIа доацача цамогаш болчарга хьожаш волча педиатра Дэвид Вуда къел-моцал ловш дахача берий баьде кхоане хургъя яхаш хьалхадоах «Царна чIоагIа наьха дега йIовхал эш», — йоах цо. — Уж е геттара кхераме латтара тIера е бокъонца апатични хул. Уж церга а етташ лата а лат, цигача хьона мархIа а лелхаш хьеста а лу, хIаьта иштта цхьаннеца къамаьл ца деш цIимхара дерза а тарлу. Нагахьа санна, дуне дIахо иштта къиза хург ца хила мег аьнна уж бераш теша ца дича царех 12 шу даьлча бокъонца зуламхой хургба. ХIаьта 14 шу даьлча цар нах боабе а тарлу».

Даьш-ноаноша цу тайпарча берашта новкъостал дара способ хьана лехац? Дукха ноаной новкъосталах увзалу бераш Iаьдала шоашкара дIа а дахьа берий приемнике дIачу далар кхераш. Школас кIезига новкъостал ду. Техкача гучадаьлар чубаха цIа доацача берех 43 процент гаргадараш мара школе ца ухилга. ХIаьта дуккхадараш цигара лелхаду, хIана аьлча школьни бокъонех деша уха бераш массаза Iеш бола моттиг йолаш хила деза.

Из гIулакх тоадара хьакъехьа де дезарех политикашта хетараш тайп-тайпара да. Дукха болча конгрессменаша—демократаша президентагара чубаха фусамаш ца хилар къаман къел я аьнна дIакхайкадел хьадех. Цхьабакъда администраце членаша йоах, инициатива моттигерча Iаьдалашкарен штатий правительствашкарен хила еза. ДIадахача кIирагIа президента Рейгана безам боацаш кулг яздар чубаха фусамаш йоацачарна новкъостал дара 1 млрд. доллара ассигновании яра. Цхьабакъда из керттерча даькъе чубаха фусамаш йоацарашта кхы тIа гIулакхаш даран царна лаьрхIа приюташ Iалашъяраи дIадохийтаргда, массаза чубаха гIишлош хьалъяра а ца дохийташ.

Кастлуш царна кхы новкъоастал дергхиларах дукха тешац Калифорни штатагара викалий палате демократически дукхагIбарий лидера заместитела Тони Куэло. «Цу берий хIанз тахане а кхоане а яц, — йоах цо. Уж шоай нийсархошта юкъе цыганий табор санна да, хIаьта королева Викторияс доал даьча ханех яздеш Чарльз Диккенса а тIехьа йийца из проблема къоастае безам болаш бац дунен тIа эггара бIаьхагIа болча мехка.

(АПН).

ФРГ. Хаттинген... Цу йоккха йоацача рурски города цIи адамий трагеде символ а хинна дIаэттай хIанз. «Тиссен» яхача концерна даьй распоряженегIа укх шера 23 сентябре дIайоае езаш я цигара «Хенрихсхютте» яха домна. Цигарча 4500 болат лоаладечоа, вешта Хеттингенерча берригa а хIана бац аьнна кхийнача наха, бе болх хургбац, яхалга да из. Малхбузенгерманск паччахьалкхене бе болх ца хилара боарам эггара а лакхагIа болча Рура хьале Iалаьмате чIоагIа хала хургда царна шоай дезал кхаба рузкъа лаха. Берригача мехка «совленагIа болча наьха» эскар шн миллион гарга саг вола тоъал ха я. ФРГ металлургически промышленноста хIанз кризис тIаэттай. ХIаьта а Iаьдалаша цхьаккха а пайда болаш хIама дац улица тIа аракхувсача наха финансови новкъостал дара а царна керда балха моттигаш хьаяра а.

СУРТА ТIА: цу бIнло хьалхоабаь хеттингенцаш дов доацаш карабаха лаьрхIабац; шоай город хIалак ца хилийта, предприннимателаша леладеча гIулакхашта духхьала лаьрххIа къовсам дIаболабе кийчлуш ба цига баха нах.

Г. КУЛЬБИЦКЕ сурт.
ТАСС фотохроника.

КРИТИК, ЛИТЕРАТУРОВЕД

А. У. Мальсагов ваь 50 шу дузаш

Художественни литература произведенеш яшхара керттера декхар кхоачашдеш да литературоведени оалаш дола ший тайпара Iилма. Литература цу жанре болх беш ва республике цун цIи шерра йовзаш вола Мальсагов Увайса Абу.

Укх деношка Нохч-ГIалгIайчен литературни общественноста белгалдоаккх Мальсагов Абу ваь шовзткъеи итт шу дизар. Дуккха шераш да цо литературоведене а литературе а болх бу. Литературни произведенеш йовзарца а яшхарца а кхоачалуш дац вувцаш волча литературоведа балха маIан, иштта боккхача лоархIаме да цун балхо литература дезаш барашта ешаш йола произведени яьшха ца Iеш, езаяла а новкъостал деш хилар, авторий произведени хьакхоллара говзал лакхъеш хилар.

Литературоведене болх барца хадаш дац Мальсагов Абус къаман литература дегIадоаладара юкъе лоацаш дола дакъа. Литература дезаш барашта шерра йовзаш я цо гулъяьча къаман фольклорацара дуккха произведенеш, царна таржам даьд, уж кепаетташ араяьхай эрсий, кхыча къамий меттала. Иштта дуккхача дешарашта йовзаш а езаенна а я цо ше хьакхоллаш йола поэтически прозаически произведенеш.

Мальсагов Увайса Абу ваьв 1937-ча шера Нохч-ГIалгIайчен Назрановски районерча Дошлакъий-Юрта ахархочун дезале. 1956 шера Казахстане юкъера школа яьккхачул тIехьагIа цо кIеззига болх бу автобазе автослесарь волаш. 1957-ча шера Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен педагогически института историко-филологически факультете деша вода из, хIаьта 1962 шера тIехдика дешаш из институт чакх а йоаккх цо. ТIаккха Нохч-ГIалгIай исторе, метта, литература Iилма-тохкама института литература сектора Iилман болхло хул Мальсагов Абу. Мальсагов хьалха а вовзаш вар литературоведене болх беш хиларах тара, кепайиттаяр цун литературоведчески статьяш, къаман литература произведенеех йола рецензеш. Iилматохкама институте болх дIаболабаьчул тIехьагIа ший еррига говзал, хьинар тIадахийтарца цо дIахоьху литература произведенеш яшхара, царцара кердадар белгалдаккхара болх. Аьлча харц хургдац, А. Мальсагова ца тохкаш, цо художественни форма а, идейни кIоаргал а ца йоашхаш гIалгIай художественни литературе хьахинна тайп-тайпарча жанрех йола произведени ца хилар.

Ховш ма хиллара, атта декхар дац литературоведа, критика хьалхашка латтар. Тохкаш йола хIара произведени маьхала хилар, цун социальни маIан, цунца цхьана цунцара кхоачамбоацараш къаьгта хьахьокха декхарийла ва литературовед, критик. Из ишта хила деза хIара автора ший произведенеш кхоллара говзал кхы а лакхъяра долча новкъостала, цунца цхьана ээараш болча дешарашта художественни литература дезийтара, довзийтара. Лоацца аьлча, Iилман лабораторе болх беш волча лаборантачоа тара да литературоведа декхар. Оалаш ма хиллара, тIатоха а йиш яц, тIерадаккха а йиш яц йоашхаш йолча произведенена.

ГIалгIай литература хьахилара, из хадданза дегIадара а этапашта хетадаь да А. Мальсагова балхаш, цо къаьгта йовзийт хIара яздархочун говзал, цун хIара произведене боагIаш бола мах хоалабу.

Нохч-ГIалгIайчене а цул арахьа а довзаш да каст-каста гIалгIай а эрсий а меттаешка Мальсагов Абус арахецаш дола литературоведчески книжкаш. 1986-ча шера цо арахийцад «Путь к зрелости. Заметки о Чечено-Ингушской литературе» яха книжка, 1969-ча шера арахийцар «В боевом строю», 1971 шера— «Писатели Советской Чечено-Ингушетии», 1973 шера— «Заманца гIа боахаш» яха а кхыдола а книжкаш. Укхаза цу книжкай авторо кхетаргйолча, чоалхане йоацача формаца шерра пропаганда. ю къаман литература толашагIа йолча произведенешта, бовзийт цар автораш, цунца цхьана белгалдоах нийслуш дола кхоачамбоацараш. Укхаза белгалдаккха дезаш да, ший дукхача балхаща Мальсагов Абус къаман къона литература хьахилара а дегIадара а наькъаш хадданза сийлахь-доккхача эрсий литератураца, иштта кхыча литературащца дувзаденна хилар къаьгта хьахьокхар. Из гуш да «В боевом строю» яхача книжкацарча «В. И. Ленинах йолча шин произведенегара», «Горькийи Нохч-ГIалгIай литературен», «ГIулакх деш ва партеца а халкъа а», «Салте, писатель, коммунист» яхача а иштта кхыча а литературоведчески балхащара.

Вай лакхе белгалдаьхача цун балхех я СССР Iилман Академе Дагестански филиало «Iилман запискашка», Еревански паччахьалкхен университета «Известешка», «Литературная газета» тIа, «Литературная Россия», «Вечерняя Москва» яхача, кхыча дуккхача газеташ тIа, журналаш тIа кепаетташ арахийца цун литературно-критически статьяш. Цу статьяшца авторо къаьгта хьахьокх Нохч-ГIалгIайчен лоаманхочун вахаре советски Iаьдала шерашка хинна социальни хувцамаш, цун таханара вахар, уйлаш.

Дешарашта довзаш да А. Мальсагова «А. М. Горькийи дуккхача къамий советски литературен», «Дуккхача къамий советски литература истори», «Дунен халкъий мифаш», «Дунен халкъий мифологически словарь» яхараш а кхыдола а балхаш.

Лакха мах бе мегаргдолаш да ший студенчески шерашкара денз таханалца Мальсагов Увайса Абус гIалгIай художественни литература тахкара, цун произведенешта анализ яра мел даь литературоведчески, критически балхаш.

Нохчий а гIалгIай а фольклора произведенеш гулъеш, уж йовзийташ дукха болх баьб къаман литература хьахулача юкъе лаьттача Мальсагов Зоврбика, Беков Темботa, царел тIехьагIа гIалгIай писателаша Мальсагов Дошлакъас, Муталиев Хьажбийкара, Зязиков Бахьаудина, Осмиев Хьамзата, вай ханарча Дахкильгов ИбрахIима, Мальсагов Ахьмада, кхыбараша. Уж цIераш а цар даьр а вай белгалдоаккх халкъа фольклорни произведенеш массаза а доккха маIан долаш лоархIаш хилар дIахьокхар духьа. Цудухьа да Мальсагов Увайса Абой творчески биографеца халкъа фольклор шерра йовзийтара, цун произведенеш кепаеттара цо мел даьр шийлер йоврийоацаш хилар вай белгалдоаккхалга а.

1967 шера Мальсагов Абус оттадаь, цо ше а, иштта кхыча новкъосташа а гулъяьча фольклорни произведеней шоллагIа том арахийцар Нохч-ГIалгIай книжни издательстве. Цунна юкъеяхай «Сий», «ИоIо баь хоам», «Дан воIи», «ЦхьогIо яр», «ЖожагIатара хьаша», «Молла хьакха лочкъаяр», «Ши молла», «Мала хиннав эггара хьалха Наьсар-Керте ваха хайнар», «Лорсен Солсен», «Сеска Солса», «Говза йоI» яхараш а, кхы дукха а халкъа багахбувцамцара прозаически а поэтически а произведенеш. Дувца эшаш дац ювцаш йолча произведеней эггара лакхара маьхале а маIан а халкъа вахарца хинна социальни хувцамаш къаьгта хьахьокхаш хиларца латташ хилара. КIезигагIа маIан долаш дац шоай вахар хьадоладелча денз тIехьадисар, зуламе мел дар къахьегама адамаша дIатеттаг хинналга, цунна духьала къовсам поаттабаьлга цу фольклорни произведенешца вайна къаьгта гуш хилар. Вешта аьлча халкъа фольклоро тахан а Iомаву саг хьаьнала ваха, тешаме хила, хьинаре къахьега. Цунах латташ да цун керттера маIан.

Велакъажар оттанза Iергдац Мальсагов Абус гул а даь, 1983-ча шера арахийцача, цо ше литературни тоадаь долча сакъердамеча дувцарий книжка дийшачун юхь тIа. Цкъаза вайна гу халкъо ший ирача дешаца, юморца тIехьадисачунца хадданза къувсаш хинна хилар. Фольклорни турпалга Цагенага гIолла духьаллатт халкъ вахарца тарлуш доацачоа, новкъарло еш долчоа, кхыметтел дина тIехьадисача гIулакхашта. Из вайна дика гу «Дулх кхехкадаь хий», «ЦаI де», «Карт е а езаргъяцар», «Нах бовзар», «ЦаI хургвац», «Миста берхIа» яхача а кхы дуккхача а цу книжкана юкъедахача дувцарашкара.

Боккха лоархIам болаш да Мальсагов Абус гулдаь а хIанз арахецанза дола а фольклорах дола йоазонаш. Цо кIаьд ца луш къахьет уж фольклорни произведенеш гулъеш, уж тоаеш, цу гIулакха республика ерригача районий къаьнача бахархоща вIашагIветталу из хадданза, дIаязду царгара шийна мел хайнар.

Нохч-ГIалгIайчен литературни общественносто укх деношка белгалдоаккх писатель, коммунист Мальсагов Увайса Абу ваь 50 шу дизар а цо литературе болх бу 30 шу дизар а. Теша мегаргда дIахо а Мальсагова цу лоархIамерча гIулакха толамаш доахаргхиларах. Уж цо доахалга ловш, ловца а боаккхаргба вай цунна.

Ахьмад ВЕДЗИЖЕВ.

Художникий совгIат

Боккха кхаъ хинна тIанийцар Малгобекски района къахьегамхоша вай республика художникий Союзо шоашта даь совгIат. Укх деношка укхазарча «Октябрь» яхача культура ЦIагIа хьайиллар картинни галерея.

Из хьаеллаш укхаза хьоашалгIа баьхкабар республика культура министра заместитель А. Г. Митрофанов, Нохч-ГIалгIай художникий Союза председатель А. Асуханов, къона художникаш Ш. Ахмадов Э. Рябочкин. Иштта гулбенначарна юкъе бар Малгобекера а районера а дикагIбола къахьегамхой, Малгобекски райисполкома культура отдела викалаш, дешархой.

Гулбеннарашта хьалхашка къамаьл дир культура министра заместитела А. Г. Митрофанова. Цо белгалдаьккхар, картинни галерея хьаелларо къонача тIехьенна искусство а республика художникий говзал а йовзийта дикка гIо дергхилар. а укхаза каст-каста вай художникий кхоллама хетаяь тематически сайренаш чакхъяха езаш, хилар а.

Ше лоацца къамаьл деш, художникий Союза председатела А. А. Асуханова аьлар:

— Тхо, художникаш, массаза раьза да шуца вIашагIдеттадала, шуца дагадоалаш хилча, дикагIа довз тхона шун хьашташ, наьха проблемаш. Цох боккха пайда боал тхона. Тахан Малгобеке хьаелла галерея йоккха яц — деррига ткъо совгIа сурт мара дац укхаза. Бакъда тIехьагIа шерлургья из.

Района къахьегамхой цIерагIа художникашта баркал оалаш къамаьл дир районе гIорваьннача комбайнера А. Х. Гетагажева.

— Оаха массаза тхоашта могар дергда вай бувзам чIоагIбара, — аьлар цо. — Сона хов, художникий болх атта боацалга. Баркал шоана! Оаха боча хеташ леладергда шун совгIат.

...Галерея чуйолча цIагIа дIачуводача теха лента хоададу. Берригаш дIачубоал зале. Полалу хьалхара экскурси. Из дIахьош я П. З. Захарова цIерагIча музея отдела заведующи Н. С. Ширяева. Эггара хьалха цо дувц НГIАССР искусствай заслуженни деятела Ш. Шамурзаева диллача «Хьун хаьхо» яхача суртах. Из Iалам дезача, цун хозалах кхеташ волча сага ший тайпара портрет да. Цунна уллув экскурсанташта бIаргагу «Лакхача лоамашка» аьнна цIи тилла художника О. Мишина картина. КIоарга я цун композици, бIаьхий ба чулоацам. «Ма денал долаш а хиннаб цига баьха нах» яха уйла чуйосс дег чу.

Дуккханешта йовз НГIАССР искусствай заслуженни деятела Полонкоев Мурада цIи. ДукхагIча даькъе цо къахьег станковии монументальнии искусстве. Экспозице гойташ да цун диъ сурт: «Стоматолог», «Зура», «Лоамашкара бийса», «Пялинг». ЧIоаггIа дег чу ювлаш я авторо кхолла кхалнаьха образаш, хов цунна хозачуни кустдолчуни хам бе.

Тахан республике болча художникашта юкъе белгалвоалаш ва дукха ха йоацаш художникий Союза председателалла хержа А. Асуханов. Цун керттера жанр — Iалам. Из бакъдеш да «Гуйре», «Лоаман пейзажаш» яха картинаш.

Иштта экспозице баьхкарашта довзаргда вай республикерча кхыча художникий балхаш.

Л. ЧАПАНОВА.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

Белам а белхам а

ЙИЦЪЕННА УЧАСТКАШ

Октябрьски район ялхайтта участкана йийкъа я. Укхазара дукхагIдола цIенош 20—30-ча шерашка хьалдаь да. Царна ремонт е езар — «Октябрьнефть» НГДУ ЖКХ. Цхьабакъда, хан-ханнахьа квартирах доагIар дIаэцар мара, цо деш хIама дац. Цхьайола корпусаш яьгай, хьарцай, дуккхаяраш аварийни хьале я.

Цхьайолча хана ЖКХ болхлой тIема инвалидий, къахьегама ветераний цIеношта «ремонт» е боладу. Шераш дIаух цар шоаш дIадоладаьр чакх ца доаккхаш. ТIеххьара, кхы садетта а ца могаш, шоай ахчах гIишлон материалаш Iалашъе болалу уж. ЖКХ-а кулгалхоша яхачох «Грознефть» объединенера царна ремонта хьалу гIишлон материалаш эшачарга хьежача пхелагIа дакъа а яц. Мича дода-те из пхелагIа дакъа? Дуккхача участкашка баха нах тайп-тайпарча инстанцешка леткъ, къьхаташ язду. Цхьабакъда, хувцалуш хIама дац. ДIаухийта жалобаш газетий, партийни боахамен органий адресагIа яле а, уж тIеххьара дIакхоача моттиг — моттигера ЖКХ. Цигара цу сахьате язъь отписка йоаIIа.

Дуккхача участкашка наькъаш дац, транспорт лелац. Дийнахьа а тIехь хийла моттигаш нийслу укхаза аьрдагIбаьнна кагирхойн менна бола нахи кхесташ. ДIа-хьа ваха витац цар, Iоттараш ю, тIехьа шокарч етт, тIой тувс. Деша долчача берий бIаьха никъ бе беза. Цхьан участкера баьнна вокх участке болх цхьабараш. ХIаьта цу тайпарча наькъашка бер лелийта мел кхераме да кхетаду хургда-кх оаш. Цудухьа дезалхо цIенах кхетанза волча хана, чIоаггIа сагот ду дашьа-ноаноша. Кхыдола гIулакхаш Iо а тайса, сар-сарахьа берашта тIехьаухаш ха йоаю цар.

Из мара деций? Каст-каста хий лакъ, лампаш дIайов, газ ягац. Дуккхача моттигашка тикаш яц, хIаьта йолаш ярашка эца хIама хилац. Духхьал ткъоалагIча участке мара клуб яц. Ткъо шу гаргга ха яьккхар «Грознефть» объединене С. М. Кирова цIерагIча культура Дворецана ремонт еш. ХIаьта ший контора-м цхьан шера хьалйир цу организаце... Оалаш ма дий, ший дар кхоачарагIа да, аьле.

Районе цхьаь цаI кхувибоагIарий клуб яц. Йолаш яр — цхьа берий майда. Из а вIаштIардаьча шин цIена юкъе. Бераш спортивни секцешка, художественни самодеятельносте технически творчествай кружокашка ахийтарга даха дог а дац. ТIа ма доагIалда города центре ваха везаш хилар. Из ше ма ярра жожагIате я. Рейсови автобусаш № 5 йола трамвайи укхаза нагтахьа мара го йиш яц, Iай а аький а йоккха юкъ йоаккхаш останоакашка латт нах.

Массехк бутт ба 12-ча участкера бани дIакъайла. Фу де деза цIагIа хий ца доагIача наха? Телевизораши радиоаппаратурей тоаю мастерске вIалла яц. ХьалхагIа йолаш яр из, цхьабакъда, тиштъенна корпус дIайоккхаш хьадар цун вахар. Кердаяр хьалъе бицбелар.

Дукха ха йоаццаш хала цамогаш хилар са кIаьнк. Телефон теха нийсса кхо сахьат даьлча мара янзар «скорая помощь». ХIаьта аз из дукхагарах бехк баьккхача лоро аьлар:

— Тхо-м ялх сахьата а гов. Из ца ховш бац миндзрава кулгалхой. «Октябрьнефть» НГДУ-с дIадаьккхад хьалха укхазара подстанци чухнина цIа. Кердадар хьалдаьдац.

Фу «скорая помощь» я пхе-ялх сахьата говш яр? ДагадоагIа сона тхоай лоалахо цIаьхха веннача хиннар. ТIехьайиса хьакхаьчача «скорая помощь» машина тIара Iоваьннача лорана сардамаш доахаш, цох лата гIерташ хьайзар венначун гаргара нах. Халла совцабир оаха уж. Лор машина тIа хоавир. Наха дувцачогIа, цига хиннача халахетарах дог лаза а даьна, цамогаш волаш дукха ха яьккхай цу лоро.

Дукха хьацар Iодахийтад укхазарча участкашка бахача наха шоай вахара хьалаш иштта во хилара бахьан долаш. Ер я уж сеца уйла: «Республика, города, Октябрьски района кулгалхой Грозне центре бах. Царна хац гаьнагIйолча моттигашка фу доал».

Оаш фу аргда цох лаьца Октябрьски райисполкома кулгалхой?

М. ШАМАЕВ,
№ 30 йолча участке вахар.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА

В. И. Ленина цIерагIа майда.
19.00. «Оргтехника» объединене ДК художественни самодеятельноста концерт.

С. М. Кирова цIерагIа культуран салаIарен парк.
6.00. «УнахцIенон» клуб. 9.00. Болх беш я аттракционаш. 10.00. «Иллеца вахаре гIолла» яха радиоконцерт. 14.00. «КIай лалья» яха шахматни клуб. 15.00. Духовой оркестра концерт. 16.00. Массови ловзараш, викторинаш.

В. И. Ленина цIерагIа ДК.
19.30. «ВIашагIкхетар» дискотека.

Н. К. Крупскай цIерагIа ДК.
10.00. Хьалхарча классика цIей. 11.00. Машиннаьнъахой тIемен къахьегамен сийлен музее гIолла экскурси. 18.00. «УнахцIенон» клуб. 19.00. Кагирхой салаIара сайре.

С. М. Кирова цIерагIа ДК.
14.00. «Пионер» яха клуб бIухой болча хьоашалгIа. 15.00. Книжкаш дезарий клуб. «Турпалхочунгара масал эца» яха книжни выставкера къамаьл.

Химикий ДК.
17.00. Духови оркестра «Советий мехка СийлеI». яха концерт. 19.00. Кагирхой салаIара сайре.

Просвещене болхлой ЦIа.
12.00. Краеведчески музея болхлоща вIашагIкхетар. «Город Грозне селханен таханен» яха беседа.

«Красный молот» завода ДК.
17.30. «Недаром помнит вся Россия про День Бородина!..» яха беседа. 18.40. «Машиностроитель» яха кинотеатр. «И. Штрауса цIи хеза мелодеш». ДIалокх Нохч-ГIалгIай госфилармоне симфонически оркестра.

«Красный молот» завода спорта Дворец.
19.00. «ТелетIий». Дискошоу.

Пролетбата цIерагIа ДК.
11.00. «Чебурашка новкъостий». Киноклуб. 13.00. Къоначар цIей. 15.00. Духови оркестра концерт.

«Оргтехника» объединене ДК.
14.00. «Почемучек» яха клуб. «Тхо хIанз бераш хинна Iец, тхо хIанз дешархой» яха утренник. 16.00. Берий хореографически коллектив. 19.30. Кагирхой салаIара сайре.

М. Горьке цIерагIа клуб.
11.00. Конкурсаш, ловзараш, викторинаш. 16.00. «Закони вайн» яха радиоуниверситет. 17.00. «Да скроется тьма» яха кинолекторн.

КИМ цIерагIа клуб.
17.00. Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дизара хетадаь тематически кинохьокхар.

В. Маяковске цIерагIа клуб.
19.00. Кагирхой салаIара сайре.

«Локомотив» стадион.
12.00. Футболах НГIАССР кубок яккхарах йола яхьаш. «Монтажник» — «Колос».

КIИРАНДИ

В. И. Ленина цIерагIа майда.
10.00 Ахархочун Ди. 18.00. КИМ цIерагIча клуба вокально-инструментальни ансамбла концерт.

С. М. Кирова цIерагIа культуран салаIарен парк.
Танкистий ден хетадаь дуккхача наха цхьана салаIар. 6.00. «УнахцIенон» клуб. 9.00. Болх беш я аттракционаш. 10.00. «Тхо походе ихад» радиоконцерт. 13.00. «Оаха наха дегагIозале лу» яха концерт. 14.00. «КIай лалья» яха шахматни клуб. 15.00. Духови оркестра концерт. 16.00. Массови ловзараш, викторинаш. 18.00. Ткъаьиттара баьннарашта лаьрхIа салаIара сайре.

В. И. Ленина ДК.
11.00. «Фаьлгйин приключеней дувен тIа». яха киноклуб. 16.00. Къонача ГАИ езарий клуб. 19.30. Ткъаьиттара баьннарашта лаьрхIа салаIара сайре. 20.00. «Ерригa музаш тхо долча хьоашалгIа я» яха кинолектори.

Н. К. Крупскай цIерагIа ДК.
15.00. «Къона ленинхо» яха берий театр. «Аьшка Феликс» яха Ф. Э. Дзержинский ваьча денз 110 шу дизара хетаяь беседа. 19.00.

С. М. Кирова цIерагIа клуб.
13.00. «Мультик» яха клуб. «Хьона хой...» яха киновикторина.

Химикий ДК.
«Нийсархо» яха кIиранден клуб. 18.00. «Аз гIулакх ду Советски Союза!» яха тематически кинохьокхар. 19.00. Кагирхой салаIара сайре.

Просвещене болхлой цIа.
13.00. «Даьхен салтий» яха танкистий Ден хетаяь беседа.

«Красный молот» завода ДК.
9.00. Барзкъа хьадаккха а тега а Iомалуш да. 10.00. Берий бальни халхарий кружоко хьех. 13.00. «Космонавт» яха берий кинотеатр. «Тхо — интернационалисташ».

РАДИО

12 СЕНТЯБРЬ

6.40 — «Доаьъара маьхк санна(нохчий меттала).
6.55 — 7.00 — Передачай программа.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 — Хоамаш.
10.15 — «Вахаро харцду» (гIалгIай меттала).
10.35 — 10.40 — Ашараш.
11.00 — «Къонаш».
11.30 — 12.00 — Литературни Нохч-ГIалгIайче.
12.40 — «Сатирически микрофон» (гIалгIай меттала).
13.00 — 13.15 — «Уйлаш а болх а кердача тайпара» (нохчий меттала).
15.15 — «Юлия Сергейчевайца вIашагIкхетар». Ашарий программа.
16.00 — «Бригадни подряд балха тIа».
16.15 — 17.00 — «Кавказа Iуйренаш». Радиожурнал.
18.00 — 19.00 — «Ашарий почта».
19.00 — «Иллi» яхача фольклорни ансамбла концерт.

13 СЕНТЯБРЬ

7.15 — Республикански газетий обзор.
7.30 — Передачей программа.
7.35 — 7.40 — Хоамаш. Iхаьза ашараш».
11.20 — 12.00 — Нохч-ГIалгIай музыкальни училищан намерни оркестра выступлени.
15.15 — 15.30 — Сийлахьча Октябра 70 шу дизара! «Лоамаш тIара сердал» (гIалгIай меттала).
16.00 — «Школьни глобус». Хаоттам.
16.30 — 17.00 — «Къона тIехье» (нохчий меттала).
18.00 — 19.00 — «Иллеца доттагIалла долчарна». Концерт.
19.00 — Къоначча иллиалархой концерт.
19.45 — С. Димаев. Соната.
19.15 — «Гургилг».

ТЕЛЕВИДЕНИ

12 СЕНТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.35 — Танкистий Денга. «Къонгаша присяга тIайийцай...» Телевизионни документальни фильма премьера.
9.00 — «Хьа таланташ, Украина». Концерт.
9.50 — АБВГДейка.
10.20 — Наькъашка лелача кхерамзле хилийтара.
10.50 — А. С. Пушкина суртсибат изобразительни искусствi.
11.30 — Массанена а хIараннена а. г. Омске кооперативаш дегIаярах.
12.10 — А. Серафимович. «Стрелочник».
12.40 — А. Чайковский. «Ревизор». яхача балета язъьйча музыка юкъера сюита дIалокх СССР Паччахьалкхен академически симфонически оркестро. Дирижер — Латвийски ССР халкъа артист В. Синайский.
13.05 — Поэзе минуташ.
13.10 — Документальни фильм.
14.00 — «ДоттагIал». Телевизионни журнал.
14.30. 22.40 — «Кердадараш».
14.50 — «Алибек Динишев». Фильм-концерта премьера.
15.20 — Мультипликационни фильмаш: «ТIеххьара совгIат», «Космически фаьлг».
15.40 — Хоккей. «Канада кубок». 1-гIа ахфинала матч. Канадера передача.
17.40 — «СелаIад». яхача халкъа творчества телепрограммай дунен халкъашта юкъера фестиваль. «Бразиле ашараш».
18.15 — Сийлахьча Октябра юбилейга. Историен довргдоаца мугIараш. «Ткъамех йола поэма». Художественни фильм. 1, 2-гIа сереш
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Гаьнарча шерий ашараш. Киноконцерт.
22.45 — «Ашарий ринг». «Секрет» яхача бит-квартетаца вIашагIкхетар. Ленинградера передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйриннара гимнастика.
8.20 — «Лейгарид» яхача Таллински этнографически музея фольклорни ансамбла концерт.
8.45 — Ритмически гимнастика.
9.15 — Вай беш.
9.45 — Дунен художественни культура. «П. Мериме. Вахарен творчествай оагIонаш».
10.30 — «Iуйриннара почта».
11.00 — «Частная жизнь». субтитрашца художественни фильм.
12.40 — Еза атлетика. Дунен чемпионат. ЧССР-ра передача.
13.10 — Iилма-довзийтара фильм.
13.25 — «УнахцIено».
14.10 — «Дядюшкин сон». Телевизионни театр. Ф. М. Достоевске из цIи йолча повестах. 1-гIен. 2-гIен доакъош.
18.00 — «Нохч-ГIалгIайчен кIира».
18.10 — «Цун лакхале». Телеочерк (нохчий меттала).
18.25 — Вай долча хьоашалгIа ба Брянски театра артисташ.
18.50 — Ханаца гIа боахаш (гIалгIай меттала).
19.45 — «Бийса дахьъала хийла шун, бераш!».
20.00 — Футбол. СССР чемпионат «Динамо» (Киев) — «Торпедо». 2-гIа тайм.
20.45 — Документальни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Комбаташ». Телевизионни художественни фильм. 1-гIен 2-гIен сереш.
00.00 — «Кердадараш».
00.05 — «Еза атлетика. Дунен чемпионат. ЧССР-ра передача.

13 СЕНТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.30 — Ритмически гимнастика.
9.15 — «Спортлото» тираж.
9.30 — «Будильник».
10.00 — «Аз гIулакх ду Советски Союза!».
11.00 — «Iуйриннара почта».
11.30 — «Телеаукцион».
12.30 — «Ашарий иноск».
1300 — Юртара сахьат.
14.00 — «Новкъост илли». Ерригсоюзни телевизионни конкурс. г. Куйбышевера передача.
15.40 — «Вай цIа». Телевизионни журнал
16.25 — Сухопутни бIун Главнокомандующи. СССР оборона министра заместитель, Советски Союза Турпала эскара инарала Е. Ф. Ивановске выступлени.
16.40 — Ветеранийн бронетанкови бIу курсанташ Останкине искусства говзанчашца вIашагIкхетар.
18.00 — Дунен халкъашта юкъера панорама.
18.45 — Футбольни обозрени.
19.30 — Шун дехарца. «ТIемтIа, тIем тIа санна». Художественни фильм.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Минске хиннача XII-ча Ерригсоюзни телевизионни фильмай фестивала хетадаь концерт. Янстедаьлча — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е дIаоттa!
8.20 — Танкистий Денга. «Из да.кх деррига вахар...». Советски Союза Турпалах, бригада командирах В. А. Марковх.
8.40 — Эрсий къамаьл.
9.10 — Дунен музыкальни культура ганзера. Д. Шостакович. А. Бородина цIерагIча Паччахьалкхен квартета дIалокха № 15 йола квартет.
10.10 — Маяковске поэмаш.
11.25 — Пожарно-прикладной спорт. СССР чемпионат. Львовера передача.
11.55 — Н. Думбадзе. «Кукарача». Мехка къамий театрий фестиваль. Грузински Паччахьалкхен къонача хьажархочун театра фильм-спектакль.
14.10 — Ейга .. летика. «Гран. При». Финал. Бельгера передача.
15.10 — «Сигала вуга наькъа тахияг» Бераашта телевизионни короткометражни художественни фильма премьера.
15.50 — «Сел..а..» къа творчества дунен халкъашта юкъера фестиваль. «Бразиле ашараш».
16.25 — Автомодельни спорт. Европа чемпионат. Ригера передача.
16.50 — «Iилма, гуманизм, саг». Дакъа лоацаш ба: Дунен халкъашта юкъерча вахара института кулгалхо М. Моруа (Франци), Нобелевски преме лауреат И. Г. Пригожин (Бельги). «Экофорум за мир» яхача дунен халкъашта юкъерча болама керттера секретарь В. Нейков. СССР АН академик Н. Н. Моисеев, дIахьор СССР философски общества президент СССР АН член-корреспондент И. Т. Фролов.
17.35 — Сийлахьча Октябра 70 шу дизарга. «Советски искусства оагIонаш. Литературен театри». 5-гIа фильм.
18.50 — «Рерих». Телевизионни документальни фильм.
20.00 — «Бийса дахьъала хийла шун, бераш!». «Пони бегает по кругу». Мультипликационни фильм.
20.15 — Еза атлетика. Дунен чемпионат. ЧССР-ра передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Телефонацара совгIаташ». Художественни фильм.
23.25 — «Кердадараш».
23.30 — Еза атлетика. Дунен чемпионат. ЧССР-ра передача.

14 СЕНТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут».
8.35 — Футбольни обозрени.
9.20 — Ю. Яковлева турпалаш экрана тIа. «Всадник над городом».
10.25, 16.00, 17.15 — «Кердадараш».
16.155 — «Эрсий къамаьл».
16.45 — Юха йист хила, зурманчаш!
17.20 — «Доккха къонахчал». Iилма-довзийтара фильм. К. Маркса «Капитал» 1-гIа том арадаьнна 120 шу дизарга.
17.40 — Халхар деш ва Пилар Рноха (Мексика).
18.15 — ГIишлонхо. Московски НР-186 гIишлой треста эргалоний хьалашкара баьхах.
18.45, 23.25 — Тахан дунен тIа.
19.00 — Хоккей. Канадан кубок. 2-гIа финала матч. Канадера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Ваха а ваха диц а ма де». «Сфера» яхача московски театра фильм - спектакла премьера. Автор — В. Распутин.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйриннара гимнастика.
8.15 — «Фу могаргда инарала...». Документальни фильма премьера.
8.35, 9.35 — Истори. 8-гIа класс.
9.05, 13.45 — Итальянски мотт. Чудигара передача.
10.05 — СПТУ дешархошта. Информатикаи вычислительни техникаи вардаш Вычислительни техниках лоацца, истори.
10.35, 11.40 — Астрономи, 10-гIа класс.
11.05 — Iилмен вахари.
12.10 — «Телефонацара совгIаташ». Художественни фильм.
14.15, 23.10 — «Кердадараш».
18.00 — «Кердадараш» (нохчий меттала).
18.05 — «Вайн религи».
18.30 — Документальни фильм.
18.40 — «Лоамашка [illegible] дех».
19.15 — «Нохч - ГIалгIайче». Информационни программа.
19.30 — «Бийса дахьъала хийла шун, бераш!»
19.40 — «Костер в белой ночи». Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Сурт». Телевизионни кхо сери йола художественни фильм. 1-гIа сери.

ХЬАМСАРА НОВКЪОСТИЙ!
ДIАХЬОШ ДА 1988 шера
«СЕРДАЛО»
ГАЗЕТ ЯЗДАЙТАЛГА

Газет язду «Союзпечата» ерригача отделенешкеи агентствашкеи, предприятешкарча, учрежденешкарча, организацешкарча общественни уполномоченнеша.

Шера газет яздайтара мах 4 соми 8 кепиги ба. Из кхо ца деш, кхоаненга дехкаш тIехьа а ца доахаш, ханнахьа «Сердало» яздайта шоашта!

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12, 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-64, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря—2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-80-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства—2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем—2-85-64; машинописное бюро—2-89-51; корректорская—2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ00438. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3228.